

SAT PJEVANJA

NENAD RIZVANOVIĆ

SADRŽAJ

Gornji grad	3
Nino Kosta - njegove rane godine 1943.-1961.	46
Dvorište	54
Koncert	72
Đakovo-Kuševac-Široko Polje-Vuka-Čepin-Osijek	77
O autoru	81
Impresum	82

GORNJI GRAD

1.

Čvrsto si stiskao kapke sve dok se sitne narančaste točkice nisu raspršile na tamnom nebu. Stopalo je već na biciklističkoj pedali dok otvaraš oči. Suho duguljasto stablo ispred tebe vinulo se sve do prozora na drugom katu. Sve su prodavaonice otvorene – pekara Sloboda, Foto Husak, Zlatarnica Krasnići, Plavi radion i na ulici ljudi, uvijek drugi i nepoznati ljudi.

To je tvoj trenutak, jednom kad je bicikl na ulici, trenutak koji nitko ne vidi, koji nije sumnjiv ili čudan, i zato i jest tvoj, i samo tvoj, samo ti i valovi tišine što se spuštaju prema rijeci.

Svijet je drukčiji s bicikla: trgovci i slastičarnice rastavljaju se u retrovizoru, obitelji putuju u grad načičkane u karoserijama; motori, čak i automobilske sirene, u ovakvim toplim popodnevim drijemaju poput mačaka u provinciji.

Poznata je ruta kojom ćeš se spustiti do rijeke, najprije Vlahovićevom do kina Papuk, potom dalje do sporog i mutnog mora. Pored rijeke se sve čini bistrijim: na drugoj strani obale šire se oranice, na čijim rubovima, iz vječitih izmaglica, izranjanju seoske kuće. Grad i selo se mirno gledaju preko rijeke, bijeli viseći pješački most elegantno je preskočio obalu.

Uputio si se prema sportsko-rekreacijskom centru Copacabana na lijevoj strani Drave. Možda već pune olimpijski bazen! Što ako je ljeto već neprimjetno doputovalo? Moraš hitno kupiti nove plivačke naočale, sezona samo što nije započela.

Djelić tebe još se ljulja na stolici između otvorenog prozora i zveckanja kuhinjskog posuđa, između brujanja vodovodnih cijevi i šumova hidrofora, stvarnog svijeta koji dotiče u sobu brzinom šumskog potoka. Netko je isključio stroj za rublje, netko hrče u moru bijelih perina, tvoj otac se ispružio ispred televizijskog ekrana, na predzadnjoj stanici dugog putovanja do spavaće sobe. Mama u kuhinji još traga za novim poslovima, uvijek postoji još nešto što treba oprati, očistiti, spremiti, urediti dok se tvoja soba ljulja u zagrljaju radiovalova... Slušate Radio Osijek, novih vijesti nema...

Koliko si samo puta nazivao radiostanicu – jer nagradna igra nije završena – i zamišljao se kako govoriš: Halo, halo, ovdje Oto Olenjuk, znam točan odgovor na vaše pitanje... Telefonska slušalica drhti u ruci dok stojiš u sobi kao na bezimenom jadranskom otoku, kojeg rado pokazuješ nevidljivim posjetiteljima, bolje od turističkog vodiča – evo, tamo vam je luka velika kao svijet, evo u predsoblju pristanište za koje smo zavezali parobrode, trajekte, jedrenjake, vidimo i pokoju ribarsku koču, jedrilicu i gliser, nautički turizam u ovim krajevima jača otkad je iznad ribarskog sela sagrađeno turističko naselje...

2.

Oto Olenjuk je poletio nakon što se staza na nekom proplanku pretvorila u skakaonicu. Shvatio je da se nalazi na Planici. Sve do tog trenutka spuštao se zadimljenom stazom u stilu profesionalnog skijaša i onda je skočio... Uvijek se pitao kakav je to osjećaj kad si u zraku i stvarno letiš... Probudio se raskliman, kao da je pad sa skakaonice bio naročito težak. Koliko mu samo vremena treba da se razbudi, takve su stvari ljutile njegovu majku. Zašto odmah ne možeš ustati? Zašto odmah ne možeš pospremiti stvari? Zašto?

Mora da je dugo letio sa skakaonice jer mu se još u kuhinji činilo da plovi iznad posuđa, stolova i mašina i dalje među sobama, zidovima, krevetima, sve dok se u spavaćoj sobi nije zaustavio ispred ormara, koji ga je uvijek hipnotički privlačio onako taman i masivan kao iz općinske kancelarije. Nešto je kroz njega prostrujalo, svakako iracionalno, jer jedina stvarna opasnost, njegova mama, sada sjedi na tvrdoj stolici u knjigovodstvenom uredu RO Vodoopskrba. Pokušavao je shvatiti što se događa – i što osjeća – već je toliko puta špijunski revno isprevrtao unutrašnjost tog ormara prepunog kojekakvih spisa i ništa posebno se nije dogodilo. Tu su još uvijek one iste osobne isprave, požutjele svjedodžbe, stari zdravstveni kartoni, fotografije, potvrde, rodni listovi... Nikada nije imao pojma što traži u tom ormaru, ali je bio siguran da to što traži još nije našao.

Dokumenti su svaki put drukčije složeni, što znači da i ona pretura po tim ladicama, jedino je žalio što joj ne može reći kako je sretan kad pronađe kakav važan kupon ili papir ili kad u ruci ima nedvojbeni dokaz – poput dvojki i trojki u njezinoj gimnazijskoj svjedodžbi – da je licemjerka!

Kad je pomislio kako će završiti današnju operaciju, ispod svjedodžbe ugleda nešto što ranije nije uočio. Na naslovnoj stranici je pisalo jednostavnim slovima: Specijalni broj časopisa "Hrvatska revija".

3.

Na kockastom bijelom papiru zapisao je datum pronalaska časopisa – “15.06.1983. godine” – i odložio olovku na stol. Školskoj godini primiće se kraj i na hodnicima se polako stišava žamor, svete vrijednosti znanja isparavaju iz komadića modre galice, geografskih karata i životinjskih leševa u golemim teglama.

Čitav razred je skinuo školski moral kao suvišnu uniformu, neki su se naravno kasnije pokolebali, zbog tugaljive zajedničke emocije. Duboko u sebi Oto se nadao da nikada neće nasjesti na taj tip sentimenta.

Istina da je i Otu bilo lijepo dok se penjao školskim stepenicama prema osvijetljenim dvoranama i smucao po vježbaonicama, laboratorijima i gimnastičkim svlačionicama. Nije bio svjestan da će od jeseni ići u neku sasvim drugu školu ili da će se u njegovu životu nešto važno promijeniti.

Mogao bi sve ovo podnositi još neko vrijeme, ponajviše zbog učenika kao što je Vitomir Palajić. I to ne zbog smiješnih anegdota koje su se prepričavale o njemu, kao ona kada su Vito i njegov stariji brat Jorgovan doživjeli lakšu nesreću na talijanskoj autostradi, a poslovično nervozan i ljutit policajac je rekao Jorgovanu da i njegova stara baba mora izići iz automobila. Ta stara baba bio je Vitomir.

Vitomira Palajića omalovažavali su čak i neki učitelji, što je bilo pogrešno jer je Vitomir zapravo bio nevjerojatan. Oto je slušao njegove strastvene solilokvije o brdima, morima i dolinama, Drugom svjetskom ratu, Keltima, Ilirima, Egipćanima, pravi je misterij kad je stigao pročitati sve te čudesne knjige. U svoj sobi bi nadmašio Davea Allena, ali u učionici se nije usudio ni pisnuti. Čak i kada bi ga učitelji prozvali, nešto bi se u njemu stisnulo i stvrdnulo, prestajao bi disati i govoriti. Zbog toga su mu se izrugivali oni koji su nosili masku okrutnosti izvan škole.

Svatko u razredu je imao svog najboljeg prijatelja. Otov je bio Siniša Svedružić. Postojao je još jedan kandidat, zapravo dvojica, pjegavi Burilo, nadimkom Šunjo Pjegica i njegov stariji brat Bigi, visok, mršav i retardiran. Oto je zaboravio zašto su ga zvali Bigi, možda jer je i on bio pjegav, nosio šiltericu, jako mucao i sav se tresao, iako je bio vedar na neki svoj način. Otu je posuđivao ploče, ponekad mu i darivao sasvim nove singlice, jer su mu ih mama i tata stalno kupovali. Bigi je baš volio pričati o pjevačicama i pjevačima, ali s njim se moralo oprezno, nisi mu smio lakonski reći da je grupa Wham! smeće i da su sve njihove pjesme čista laž i prevara, pogotovo su nenasnosni u onom videospotu kad vode dugonoge plavuše u

kolibu pjevajući "Last Christmas's I gave you my heart", tada još nitko nije imao pojma da je George Michael peder. Šunji je mogao reći da je ta pjesma svinjarija, Bigiju već ne, jer je on u njoj vidio sliku života kakva ga je mogla dopasti da se stvarnost samo malo drukčije zakrivila. Možda je i pokušavao ispraviti sliku i izoštriti je do trenutka kada će takve ženske voditi na Karašicu, pa kad snijeg zapadne oko kolibe i nitko ne može van...

Oto se nadao da Bigijeva ljubav prema Whamu! nije Šunjin utjecaj, iako je Šunjo bio brbljav, ponekad verbalno moćan i još uvijek na strani normalnih, premda je ponekad ispaljivao čudnovate priče, najčešće o svojoj kujici Agati i njezinoj menstruaciji, što mu nije osiguravalo naročitu reputaciju među djevojčicama.

A tko nije želio biti popularan među djevojčicama? Neke od njih su bile prave male žene, poput Lane, minijature Marilyn Monroe, pomalo pupaste, ali ne i debele. Lana sigurno nije bila sportski tip, uglavnom je sjedila na klupici za vrijeme tjelesnog, sa svim formiranim oblinama i svi su buljili u te obline. Ni druge djevojčice na tjelesnom nisu izgledale loše, zapravo i bolje nego što su to dječaci mislili, ali jedino je Lana na satu tjelesnog djelovala kao filmska žena u običnom šorcu i majici.

Njezina najbolja prijateljica Ines – bucmasti obrašćići i diskretno kose oči – voljela je sport, u crnom gimnastičkom trikou vijugala je na spravama, imala je sasvim malu guzu koja je u tom trikou pjevala i plesala.

Nažalost obje su bile nedostižne, već su se stariji momci oko njih motali, oko Lane jedan koji se zvao Šolc, lijep kao Robert Redford, šminker, ali ozbiljan momak, špijuni su tvrdili da se drže za ruke pod Dravom i ništa više. Za Ines se zaljepio neki Tibor, Travolta iz café bara Tufna, imao je istu takvu patetičnu facu s dugom kovrčavom kosom, pričalo se da je već poševio Ines, u što nitko nije ozbiljno vjerovao, ali opet, Ines je bila tajanstvena i nepredvidljiva, na njezinu licu se ljuljao cinični smiješak i nikada nisi znao što bi mogao od nje očekivati.

Oto je bio naizmjenično zaljubljen u Lanu i Ines, povremeno i u obje istovremeno, iako je vjerojatno više želio biti zaljubljen nego što je stvarno bio – obje su bile tako bolno privlačne. Lana ga je možda pomalo simpatizirala, nekoliko je puta pomilovala njegove kovrče, što je izazvalo pometnju – zašto je to učinila? – možda zbog boje kovrča, djevojčicama se sviđa kada su plavkaste kao Otove.

Sve je to postalo nebitno kad je upoznao Natašu. Neočekivano, u dane kad se ništa ne zbiva,

kao na kraju nogometne utakmice na stadionu Gradski vrt kad nogometaši odustanu od igre i samo čekaju da sudac odsvira kraj, a gledatelj, ako je dovoljno hrabar, ustaje i odlazi nadajući se da ga na ulici neće dočekati onaj prepoznatljivi navijački urlik nakon pada gola. Oto nije mogao izaći iz učionice, premda su neki i to učinili – školsko vrijeme bilo je gore od nogometnog suca – iako se posve nemogućim činio preokret u zadnjim minutama... a baš se to dogodilo, nakon što je ispod klupe pronašao album grupe Human Leauge.

4.

Časopis "Hrvatska revija" listao je pažljivo da se ne bi zapleo u listove. Stotinjak stranica džepnog formata, lijepe bijele korice, ukusna crvena slova na naslovnici, više liči na knjižicu nego na pravi časopis. Neka pitanja su bljeskala kao nogometni rezultati na semaforu. Što ako mu je mama podmetnula ovaj časopis? Što ako je čitav slučaj zapravo klopka?

Podjednako je bilo moguće da taj časopis odavno čuči među ladicama i pojavljuje se sada, nakon redovne migracije stvari i pojava, ne bi bilo prvi put da se u ovoj kući pronalaze važni dokumenti koji su odavno bili proglašeni nestalima. Sam časopis – ili knjižica – sadržavao je više tekstova, ali Oto je mogao čitati samo jedan: "Nino Kosta – njegove rane godine (1943-1961)", napisala Lorenza Pieri, München-Barcelona, 1983., Knjižnica Hrvatske revije; prevela s engleskog: Kornelija Pandžić (napomena: tekst originalno objavljen u časopisu The Atlantic 6.VI.1982.).

Nikad prije nije čuo za "Hrvatsku reviju", nije se pitao zašto je štampana u Münchenu i Barceloni, a ne u Zagrebu ili Splitu, nije mu to izgledalo kao neka tajna, a još manje da iza svega stoji neki njemu nepoznati svijet. Oto nije mislio da je okvir u kojem živi malen i skučen, iznenadio bi se kad bi mu netko rekao da je nastanjen opsjenama i nevidljivim zavjesama.

Nije znao što da misli o tekstu u kojem se pojavljuje osoba s imenom i prezimenom njegova oca, sve dok na kraju knjige nije ugledao konačni dokaz: fotografiju na kojoj se otac smješka, mlad, još ne zna da će postati otac, njegov osmijeh je gotovo zarazan, to je smijeh slobodnog života koji prihvaća avanturu kao jedini izazov. Na toj fotografiji ga nije teško zamisliti kao člana brodskog džez-orkestra, boksača ili krupijea u noćnom baru u Bejrutu, na blještavoj pozornici s kojom njegov današnji život, gnjevan, osoran i neprijateljski, više nije imao nikakve veze.

Tada se, kao uostalom i sada, zvao Ivo Bjondić, samo što su ga u tom tekstu zvali Ivo, a ne Đoni. Kako je samo dobio nadimak Đoni? Možda je i on kao Đoni Štulić sam sebi dao nadimak? Đoni bi u kasnijem svakodnevnom životu uvijek zazvonio kao davna prostota, koja se zaobilazi i prešućuje, iako je taj Đoni svejedno visio nad njihovim stolom kao težak zalogaj. Mamu je lakše prepoznao, iako se i taj lik negdje istopio i nestao, što je bilo još žalosnije, jer se od tih komadića više nikako nije dao sklopiti stari obris.

5.

Jasno da je želio odmah, bez odlaganja, saznati o kojoj se točno ploči radi – Roxy Music, David Bowie ili možda Kraftwerk? – prsti su sami klizili između papira i folije, hrvajući se s porivom da odmah ne izvadi omotnicu. Kako preživjeti sat dok nova imena i dalje naviru u krivudavoj putanji. Huey Lewis & News? Bow Wow Wow? Paul Young? Bananarama?

Trljao je pupak o rub vinila kao da će tako ubrzati rad kazaljki na školskom satu. Nastavnik je i dalje nizao svoje kukičaste redove koje su đaci pobožno prepisivali u teke. Taj prizor je bio bizarno lijep, Oto bi barem odglumio divljenje kad bi stajao ispred katedre. Ali, Oto je samo zurio kroz prozor, što nije bio dokaz neke njegove hrabrosti, on je bio “slučaj”, i to poznat iz Glasa Slavonije, sam dr. Čmrlec je izjavio “kako postoje slučajevi koje naši okulisti ne mogu tek tako riješiti, imamo jedan primjer, Oto Olenjuk (13), nerješiva enigma, koliko god da sjedi na onoj okrugloj stoličici, koja god da se dioptrijska isproba, donji redovi slova i brojki ostaju nečitke mrljice”. Ta vrsta privilegija dojadi vrlo brzo, vidite kako suhi vjetrić lijeno pleše s crnim zastorom, oko njih zvižduću ptičice i automobili, visoka željezna mreža zatrese se nakon svakog fjučka nogometne lopte, oblaci nad učionicom plove kao kad se siesta širi nad dalekom morskom lukom, ove godine ljeto je uranilo i automobilske motori već urlaju kao da su na pisti u Monte Carlu.

Školsko zvonce se na kraju prolomi, ali uvijek iznenadi očajne učenike, to je prvo pravilo, zvono se nikada neće oglasiti ako učenici ne očajavaju, drugo pravilo je da školski sat završava to neočekivanije što se ranije činio dužim. Dok učenici lete prema unutarnjem dvorištu, on napokon vadi omot i stavlja ga ispred sebe – omot blješti, Oto vidi samo našminkano lice, i to muško, uokvireno malim pravokutnikom na sredini omotnice. Iznad plavim štampanim slovima piše:

T-h-e H-u-m-a-n, a u novom redu –

L-e-a-u-g-e, a ispod –

D-a-r-e! nešto manjim, crvenim slovima.

Znao je samo za značenje riječi T-h-e H-u-m-a-n,

ali L-e-a-u-g-e?

Ta riječ bi mogla značiti bilo što.

L-e -a, tako se zvala njegova sestrična, ali –

G-u-e! G-u-e?

Uporno je gledao u ta slova, koja su bila bezglasnija od crkve bez zvonika.

- To je moja ploča!

- Što sad, bogo moj! - povikalo je nešto u njemu, ali je odmah shvatio da bi morao znati čiji je to glas. U tom trenutku Oto još ne zna kako se ona zove, to je djevojka iz parka ili s promenade, ponekad je vidi na školskom hodniku u čoporu djevojčica, poleti za njom, dobro, ne poleti baš on, poleti njegov duh za tim djevojčicama koje se kreću samo u grupama i njegov nesigurni duh brzo odustaje.

Ona sad sjedi pokraj njega i mirno ga promatra, što je pomak u njihovom odnosu, to je očito neka poznata tehnika. Oto je možda o tom fenomenu negdje čitao, a možda i nije, ali o tome se sigurno raspravlja u časopisima - nema šanse da vi njih gledate u oči kao što one gledaju vas, to je njihova taktička prednost, koju nikada ne ispuštaju, pokušajte ih samo pogledati u oči i vaš se pogled spušta sam od sebe, tu nema pomoći.

Oto je maštao kako je upoznaje na običan ili fantastičan način, nije važno, onda je dugo gubio nadu, to se nikada neće dogoditi, a sad kad se dogodilo, zabezeknut je, ne zna što da misli, što da kaže, kako da je oslovi, da li da je uopće oslovi - što bi na kraju krajeva to činio? - a ona jedina koliko toliko provjerljiva činjenica, da se povremeno mimoilaze u parku i na promenadi, već se topila kao mast na roštilju, smiješno, ipak još misli kako zna više o njoj nego da su se upoznali na običan način, znate tu proceduru, rukovanje, nekoliko kratkih besmislenih riječi, jedan namješten osmijeh i svemu je kraj.

On o njoj nije, dakle, znao ništa, osim da i ona, kao i on, odlazi na duge šetnje Parkom kulture ili vijugavom promenadom pored rijeke pa onda oko mostova sve do sportsko-rekreacijskog centra Copacabana. Tada je bio spreman na svaki detalj - upiti njezin hod, kako drži knjige, što ima na sebi, ali svaki njihov susret bio je uvijek tako iznenađan da bi zapamtio samo svoj ushit što je ponovno vidi. Ona je voljela zapuštene staze, probijala je nove rute u parku, pomislio je da bi on mogao mijenjati svoje šetalačke navike, da i on krene prečacima i šipražjima, ali kad je to pokušao, sam sebe je pitao što to radi, on je tu zbog širokih lijeha i dobro utabanih putova, za njega je smisao hodanja u ponavljanju stotinu puta proučenog užitka, on voli velike panoramske slike, snažni sunčev odsjaj u smeđoj rijeci, vitke starce s tranzistorima, sportska igrališta, pogotovo teren NK Zanatlja, svejedno i dalje odlazi u Park kulture, kao da je njihov susret matematička formula koja će uvijek dati isti rezultat ako se sve ispravno izračuna. Koliko mu je samo trebalo da shvati da je i ona riješila tu istu formulu?

Sad kad je bila tako blizu, Oto misli da ne postoji jezik na kojem bi se s njom mogao

sporazumjeti, osim ako taj jezik nije tišina. Vidi kako nešto fino i čipkasto raste iz nje, kako se oko njezina struka omotava ugoda, ona opet nosi knjigu pod rukom, katkada bi je vidio kako na klupi u parku spokojno čita, vjerojatno to nisu bile knjige koje je on čitao, iz kataloga omladinskih i roto-biblioteka, u vječitoj potrazi za opasnim avanturama. U parku nikada nije ometao njenu želju da čita, ionako nije znao što bi rekao. Možda:

- Koliko je sati? (Katastrofa.)

- Imaš li cigaretu? (On nije pušio.)

- Što čitaš? Nadam se neki strip. (To je bilo najpametnije što je smislio.)

Nije znao ništa o njoj, nije mislio da imaju išta zajedničko, a sad se otkriva da sjede na istom mjestu u školi, da se to tijelo meškolji na istoj stolici kao i njegovo. Možda su i sve one maramice, ukosnice i mirišljave gumice koje je pronalazio ispod klupe bile baš njezine? Dosad je mogao sakupiti čitavu kolekciju njezinih odbačenih predmeta, s pločom grupe Human League kao najvrednijim eksponatom, koji bi, da ga je ulovio, čuvao brižljivije od najstarijih albuma samoljepljivih sličica "Fudbaleri i timovi".

- Imamo li problem s tom pločom? - Oto je poskočio po svakom, najsitnijem tonu rečenice koja je plivala oko njega.

Pitao se koliko bi je dugo mogao ovako izdržati i odmah ispružio omot s natpisom

H-u-m-a-n

L-e-a-u-g-e

D-a-r-e

jer nije uspio pronaći ni jednu rečenicu koja bi pokrenula razgovor, možda su takve rečenice miljama od njega i neće ih nikada dočekati.

- Pa ja volim electro-pop - Oto je bio iznenađen s kojom je ležernošću izgovorio tu poluistinu dok je vraćao ploču, okej, neke su mu se pjesme dopadale, pa onda glas Allison Moyet, koja je zapravo pjevala blues, electropop barem nije umarao kao heavy metal ili kočoperni novi romantizam, u momentu se razred bio podijelio na pleme AC/DC-a i pleme Duran Durana, i Oto, koji je bio jednako blizu i jednako daleko od obje skupine, našao se u opasnom međuprostoru - spotovi Duran Durana bili su odlični, onaj na jahti posebno ili s onom golom ženskom u ringu, AC/DC nisu bili nesimpatični, dvije ili tri pjesme najviše...

- Stvarno voliš electro-pop? - u njezinu glasu provukla se crta nevjerice.

Oto se odlučio na hazardersku partiju.

- Pa da, Yazzo, Vincet Clark je prije bio u Depeche Modeu, s njima je snimio jednu ploču "Speak & Spell". Kraftwerk, sviđaju mi se Kraftwerk, ne znam jesi li ih slušala? Naravno i Human League, pogotovo pjesma "Don't You Want Me" (to je jedva izgovorio), ali sviđa mi se i bend koji je nastao iz Human League, Heaven 17, kod nas je izašla jedna njihova ploča (ali sad kad je najvažnije nikako se nije mogao sjetiti kako se zove ta ploča). Volim i neke druge grupe, Eurythmics, naravno, i Orchestral Maneuvers in the Dark, "Architecture and Morality" je super ploča, volim i neke pjesme Ultravoxa, naravno "Vienna", ni Visage nisu loši, čak i Classix Nouveaux, iako je to više novi romantizam nego electro-pop...

- Ja ne volim electro-pop, ali mi se sviđa Classix Nouveaux, Salo Solo je super.

- Da, da - sad više nije znao što da kaže, njegova već dobivena partija je izgubljena, pa dobivena, pa opet izgubljena, on ni najmanje nije sličio Salu Solu ili kako se već zvao taj ćelavi kreten, dapače, bio je njegov antipod.

- Nismo se upoznali, zar ne?

- Pa... nismo.

- Ja sam Nataša. Često se viđamo u parku, zar ne?

- Oto Olenjuk... pa da, viđamo se.

- Sad bih morala poći.

- Dobro...

- Vidimo se!

Posljednje njezine riječi lijepile su se za njegovu ranu koja se tek otvarala.

6.

Fotografija na zidu je umjetni otočić na plavetnilu tapeta, Nino Kosta nije sam na tom otočiću, s lijeve strane sjedi Otova mama, s desne Otov tata, Oto je dosada ostavio valjda pola života ispred te fotografije, ona ga podsjeća na slike iz Burde, jedino nije jasno što bi mogla reklamirati, vjerojatno ne jeftinu i izlisanu odjeću koja vijori na njima, eventualno putovanje boemskog tipa na suprotnu polutku hemisfere. Fotografija, snimljena na nekom brodu, okupana u sjeti jedne jedva prikrivene drame, pokazuje poznate likove dok ih morski vjetar obavija poput ishlapjelog parfema. Oto zbog ove fotografije nikada nije Kostu zamišljao kao Kiću ili Čobija, već kao pristalog momka, lijepo počesljanog, po mjeri Obrazovnog programa TV Zagreb, stolica pored Vesne Spinčić Prelog, takvi se momci vraćaju supruzi i djeci kad završi snimanje, iako i ta žena mora biti lijepa i plavokosa kao iz francuskog kriminalističkog filma.

Život Nina Koste je sladak i elegantan u 2. dijelu teksta "Nino Kosta - njegove rane godine (1943-1961)", kad stanu putovanja po mondenim izletištim, udvaranje platinastim ljepoticama, razgovori na talijanskom i francuskom, zatim pušenje i pijenje, novci nestaju iz džepova, ali se pjeva, naravno da se pjeva, Kostine glasnice lako otvaraju zlatne brave i siva srca. Sam Kosta se nepromišljeno baca u to more skupih barova, golemih dvorana, lasvegaških kladionica, elitnih hotela, sportskih spektakala, radijskih i televizijskih programa, koji ga dovode na glazbene festivale, na kraju i na San Remo, od tada njegov život postaje vitka čaša pjenušca koji se toči na Azurnoj obali pred pijanim Deanom Martinom u nekom hotelu ili još pijanijim Tonyjem Bennettom u drugom.

Nino Kosta se spušta beskrajnim toboganom, Otu su nejasni njegovi motivi, iako mu se dopadaju Kostine glamurozne scene, nastupi s velikim revijskim orkestrima pred načičkanim glavama koje mu plješću, ali od kojih on kasnije bježi, jer želi biti sam na cesti i sam putovati. Zato stalno nekamo plovi, luta brdima, dolinama i lukama, čini se da je ispresijecao globus uzduž i poprijeko kao na zbrkanom dječjem crtežu, iako, ako se malo bolje pogleda, on uglavnom skiće po mediteranskom bazenu, jednom je putovao transsibirskom željeznicom, jednom letio u San Francisco na svoj trošak. Što ga goni na sva ta putovanja, potucanja po hotelima, kockarnicama, lukama - u Marseille, Casablancu, Kairo, ili čak Jeruzalem - to Oto ne zna, to je Kostina priča.

I onda, kao da se počinje razmnožavati - iako je i ranije postojala takva tendencija - Nino Kosta se odvaja od Nina Schwallera, novi Nino se formira po mjeri glamuroznih časopisa, a stari zauvijek ostaje zatočen u porodičnim pričama, a u Otu sve titra od hotela, nakita i

pjenušavog života, dok zaklapa "Hrvatsku reviju" pita se hoće li sve te riječi i rečenice nestati preko noći, no ujutro ih pronalazi još svježije i čiste, jedino što tragovi brzog i nervoznog čitanja postaju sve vidljiviji, časopis više nema smisla vraćati u ormar, jer je naslovna stranica nepovratno poderana.

Tako nastaju novi problemi, jer časopis ne može skriti u svojoj sobi ni u stanu, njegova mama ima nepogrešiv instinkt, ona unaprijed zna što ga muči ili što će krivo uraditi, u času se pretvara u furiju ako sve nije na svom mjestu, ako je samo jedna majica ostala na stolici, ako je nešto prljavo, to je čista katastrofa, prljavština je neprijatelj protiv kojeg se bez predaje bori. Oto ne želi iznositi časopis iz kuće, poput onog nesretnog brijača koji se uzalud pokušavao otarasiti nosa u Gogoljevoj noveli, ljudi se smiju toj priči, ali nije smiješno što se brijač ne može riješiti svoga tereta, Oto časopis privremeno trpa u omotnicu dvostrukog albuma "Saturday Night Fever", jer ima tvrdi karton, pa se razlika u debljini ne primjećuje odmah. Ipak, mora pronaći trajno rješenje, ili to ili da ga zapali u kupaonici pa nek' se dimi među maminim pločicama. Paljenje novina i knjiga je magičan čin, u nama uvijek čuči netko tko tapše ručicama dok vatra gori. Prije nego što zapali časopis, morao bi – pomisli – za svaki slučaj prepisati najvažnije podatke u bilježnicu ili ih barem memorirati kao ilegalac u partizanskom filmu.

7.

Bulevar kojim se vraćao iz škole bio je filmski dugačak. Oto je hodao i hodao, a onda bi iznenada Blok centar izvirio iza kitnjastih kuća poput nasmiješenog psa. Blok centar – barem mu se sviđalo kada bi to izgovorio, kao i Supermarket, uostalom, što god značilo, a ako Ota pitate ni jedno ni drugo nije značilo ništa, iako je zvučalo odlično.

Oto je pomilovao zidove kuća u Blok centru kao što se miluju dječje kovrče, taj Blok centar je malo zbrkan, brzopleto sastavljen, što ne primjećuju jedino stanari, slični likovima iz jedne Otove stare slikovnice na njemačkom jeziku, u kojoj se uvijek netko proteže na balkonu u poderanoj pidžami, netko pije iz prljave boce, na prozoru laje pas, djetesce urla, žena diže nogu da bi odjenula suknju... Utješno je da ovaj svijet nalikuje slikovnici na njemačkom, što valjda znači da ljudi nisu između sebe pretjerano različiti.

Tu svoju slikovnicu je zatvorio u Vrtu Jagode Truhelke, jer mu je mama naložila da na povratku iz škole preuzme njezinu suknju od krojačice, sretna je okolnost da je Vrt Jagode Truhelke lijepo mjesto u čijem središtu stoji krasna velika nova zgrada, koja pomalo podsjeća na tvrđavu ispred koje se nalazi park, što je uobičajeno kad je riječ o tvrđavama, samo što je ovaj park minijaturan, sastavljen od stabala ringlova.

Oto se popeo na drugi kat i pozvonio na prezime ROJC. Otvorila mu je niska sjedokosa starica, čistog lica bez bora, s bolno-dječjom grimasom, cinično-dječjom zapravo.

- A, ti si – rekla je i pohitala u labirint soba, bila je vrlo brza za svoje godine, samo po zaljuljanim zastorima moglo se naslutiti u kojem se pravcu djenula; dostigao ju je, a ona je već u ruci držala vrećicu.

- I reci mami da ovo zadnji put radim po starim cijenama!

- Okej! – ispalio je.

- Jesi li za nešto? Sok? Čokoladu? Stvarno si narastao u posljednje vrijeme!

- Ništa, žurim, hvala – i stisne šaku u skojevski pozdrav, na što se ona nasmiješi, jer je bila u partizanima i takve su je ludorije radovale.

Vani, iznad ringlova, oblaci su plovili spokojno kao da je dan tek svanuo, Oto je bio na svojoj omiljenoj ruti, pravac stara pošta i dalje prema Domu zdravlja i rezidencijalnom naselju. Već sama riječ “rezidencijalno”, sastavljena od komadića misterija, palila je u njemu fantastične

misli. Židovski i njemački građani nekada su stanovali u tim kućama koje su trunule tiho i neprimjetno, čak je Oto poznao poneko dijete sa židovskim prezimenom ili je to možda bilo njemačko prezime, možda židovskonjemačko, većinu tih prezimena je bilo teško razlikovati, kad su bila tako slična, ako već ne i ista.

U kupki sunčanog dana činilo se nemogućim da je itko ikada patio, bilo je nezamislivo da su ljudi i djeca nasilu odvođeni, potom mučeni i ubijani, takve misli su se topile na sunčanim zrakama, ali on ih je i dalje želio biti svjestan, među visokim zgradama i visokim prozorima, možda su se to duhovi židovski i njemački vraćali na popodnevni čaj, koji ih na stolu čekao još od dana kad su odvedeni.

Osiijek je često bio golema željeznička stanica na koju se dolazi i odlazi žurno i zauvijek, sve dok konačno nije postao grad duhova, kad je broj onih koji su otišli ili nestali nadmašio one koji su ostali. Prognani bi kasnije pomišljali kako bi morali biti sretni što su pobjegli, pogotovo ako nisu završili u nekom od koncentracijskih logora, no rijetko su se vraćali nakon ratova, bojali su se svega što bi ovdje mogli zateći, zapravo se i nisu imali kamo vratiti, premda su kuće i zgrade bile iste, bolno iste, ali to više nije bio isti grad, neki novi ljudi, posve novi i nepoznati ljudi dovedeni su na mjesto poznanika, prijatelja i rođaka i, na kraju krajeva, njih samih. Neki su drugi ljudi živjeli njihove živote.

Oto je sjedio na klupici ispred Doma zdravlja i egzotičnog grmlja, listići i grančice su svijetlili, možda je to bila neka varka ili iluzija, ali onda se stvorila Nataša, kao da je iskočila iz nekog grma, u svakom slučaju nije ga primijetila, još uvijek je nosila ploču grupe

H-u-m-a-n

L-e-a-g-u-e

u naručju. Otom je prostrujao ushit pomiješan sa zebnjom i on je nekako pao među gradske kulise i stao promatrati što se događa iz jednog nemogućeg rakursa. Dok je ona vilinskim korakom prelazila preko ceste, on nije ni pokušao sakriti maminu vrećicu sa suknjom, potrčao je za njom, ali bilo je kasno, već je nestajala u haustoru iznad kojeg je pisalo Zagrebačka ulica br. 2, a na tablici prezimena Vidanović, Heinz, Kurepa, Blašković.

Iza zgrade u Zagrebačkoj nalazilo se igralište sportskog kluba Partizan, Oto je bio smućen kao filmski ilegalac, ali ipak se još jednom okrenuo prema toj kući: stanuje li zaista ovdje ili samo sjedi u tetinoj kuhinji ispred tvrdih keksa i hladnog žućkastog čaja?

Na školskom igralištu nekoliko dječaka je bacalo loptu u koš. Košarkaško igralište je žičanom mrežom bilo odvojeno od rukometnog, na kojem su također napucavala loptu na

gol, ali golman uopće nije branio, već je samo čekao svoj red da opali po lopti. Oto je znao fino dodati loptu, osjetio bi kad netko želi utrčati pred gol, mogao je i sam dobro opaliti po lopti, ali ti njegovi udarci nisu bili uvijek dovoljno jaki da bi postao nogometaš. Jer on je, naravno, kao i drugi dječaci, silno želio postati nogometaš, ali da bi se to ostvarilo, moralo se brže trčati i bolje skakati i udarati. Išao je on čak i na treninge NK Osijek, ali nije mogao trčati koliko su tražili i tako su propale nade da će jednog dana zabijati golove na velikim utakmicama, kao Josip Katalinski, recimo.

Nakon drugog besmislenog kruga oko igrališta, za njim su trčali još samo njegovi zaboravljeni sportski interesi, sva ona natjecanja na koja se nije obazirao, sva svjetska i evropska prvenstva koje je propustio, olimpijade ljetne i zimske, svjetski rekordi, zlatne i srebrne medalje. Prešao je taj krug kao sportaš koji trči počasni krug na kraju karijere, jedino što na Partizanu nitko nije pljeskao i vikao hura i živio, osim što mu se činilo da široka prozorska okna s okolnih zgrada govore da prestane praviti budalu od sebe na toj atletskoj stazi. Stoga se vratio u onaj isti parkić, na onu istu klupicu, nadajući se da je to dovoljno da ga Nataša uoči s nekog od onih visokih prozora. Dodirnuo je kvrgavo drvo pored grmlja što se sjajilo kao da radi na struju.

Zatim je pukao još jedan čep od Coca-Cole toga dana i Nataša je izašla iz onoga haustora. Oto se neustrašivo bacio za njom u vrtlog gradskih uličica ispresijecanih noćnim svjetiljkama i drvoredima. Njihove sjene su se neprimjetno širile na pločnicima, ona je zastala između dva treptaja svjetiljke, vjetar je elegantno puhnuo u plamenčić u uličnoj svjetiljci koja se odmah zažarila kao da je plinska. Nataša je ponovno koračala, ali sad brže nego što je to imalo smisla, možda je bat njegovih cipela bio dramatičan, ipak nije izgubio iz vida njezin lik: zastala je ispred jednog drugog haustora, odlučno zgazila čik poznatim revnosnim potezom i ponovno nestala. Potom je i on ušao u haustor kao što se ulazi u nepoznati hram: odmah se sapseo o tajanstveno vitičasto stubište oko kojeg su pjevuckali njezini koraci, na stubama više nije bio siguran čuje li zvukove svojih ili njezinih cipela.

Na prvom katu, ispod stubišnog svjetla, već je zamišljao stanare u kućnim ogrtačima kako stoje iza vrata i pitaju se što to on radi ovdje. Othrvao se porivu da odmah istrči iz zgrade, penjao se nesiguran treba li se uopće popeti na sljedeći kat. Kad se napokon popeo, makinalno je krenuo prema golemom dvorišnom prozoru, s desne strane je bio slobodan pogled na nečiji kuhinju. Nije bio pretjerano iznenađen kad je shvatio da ga iznutra Natašine oči zamišljeno promatraju.

8.

Fotografija na zidu je blještala kao preduga matematička jednadžba ispod koje se krije crna rupa, to je vidio drugim očima nakon što je pročitao časopis. Izvadio je fotografiju iz okvira, tragovi škara su još bili uočljivi, crno-bijela fotografija se lako produžavala u kratki film, snimljen starom kamerom, u kojem se ne događa ništa osim što mama možda sjedi u krilu Nina Koste. Oto se odavno poigravao s idejom, običnom kao pikado, da je Nino Kosta njegov pravi otac. Poput tolikih drugih sinova i on je čeznuo za nekim vedrijim ocem, kojim bi zamijenio jednog sivog i dotrajalog. Ni u ovoj igri, kao ni u većini drugih, nitko nije želio nevolje, užase ili izdaje, ponajmanje nekakvo rovarenje po tuđim tijelima, no Ota je zapanjila mogućnost da je ta njegova igra, posve tajna, možda bila istinita. Isprva je želio potjerati tu muhu, no što se više trudio, ta je muha sve više letjela.

Mama i tata se nikada nisu osvrtni na ovu fotografiju, kao da nikad nije ni bila snimljena, ali čak i ako je Otova procjena bila netočna, fotografija ih je na tajanstven način razdvajala. Ako je sve što je Oto zamislio bilo istina, sve ono što se zbilo u davnoj prošlosti, a nešto se sigurno dogodilo, to je pisalo i u časopisu, no izgleda da još nitko nije bio spreman puhnuti u prašinu na toj pripovijesti.

Mama i tata su oduvijek bili zajedno, tako su vidjelo i iz časopisa, no to "oduvijek" bio je neki neshvatljiv komad vremena, tako dug da više uopće nisu razgovarali, već su razvili zamorni neverbalni sustav, koji se raspadao samo kad bi mama poželjela oponašati nešto nalik obiteljskom životu, što bi kasnije uvijek ispijalo kao najgorči lijek.

9.

Svijet se usporavao oko svoje osi: tragovi biciklističkih guma bijelili su se na sunčanom asfaltu; iza Supermarketa, na Trgu Lava Mirskog, dani su nestajali jedan za drugim. Jedini smisleni napor bilo je putovanje do blistavih omotnica longplejki u izlogu Jugotona. Među gitaristima, pjevačima i ljepoticama nastalo je komešanje kad bi se pojavio: plavuše su se smješkale sa svemirskih brodova, svjetlucavi momci jurcali su za njima u starinskim kabrioletima.

U prodavaonici je bilo mirnije nego u Gradskoj knjižnici i Oto se lakim korakom uputi prema odjelu licencnih izdanja. Već je napamet znao gdje se koji omot nalazi – po milijunti put je izvadio ploču "Red Skies Over Paradise" grupe Fischer Z: na kojoj je jedan mladić u žarkožutoj majici mirno promatrao propast svijeta. Oto je još jednom pročitao popis pjesama, potom imena članova grupe, zatim i sve druge podatke koje je uglavnom već znao napamet, naslov prve pjesme je bio "Berlin", zatim su slijedile "In England", "The Writer" i tako dalje.

Crni vinili iz unutrašnjih folija lako su ispadali na pod i Oto oprezno vrati omotnicu u ploču. Vrijeme za razgledanje ploča nikada nije duže od uobičajenog košarkaškog napada, uključujući prekršaje i slobodna bacanja. On je bio uvjeren da prodavači, naizgled nezainteresirani za svaki njegov korak, skrivaju pištaljke u svojim džepovima i zato čitav proces valja spretno završiti da mu ne bi linijski suci, kao onom beku Jugoplastike, svirali uvijek istu ličnu grešku.

Oto je čučnuo pred nasmiješena lica Darlyja Halla i Johna Oatesa kao da je pred kavezom u zoološkom vrtu, oni se očito nisu ljutili što je kupovao albume grupe The Clash, pa čak i rabljene Sex Pistolse, ništa očito nije moglo pomutiti njihovo prijateljstvo za cijeli život, čak ako na pijaci rasproda njihove ploče u bescjenje. Pored Halla & Oatesa jedan je izvanredni žuti robot solirao na električnoj gitari među zvijezdama na naslovnoj stranici albuma "RX5" Alvina Leeja. Stvarno je šteta što ponekad nije moguće kupiti samo omotnicu ploče. Na drugoj ploči je pozirao svijetloplavi papagaj sa žutim sunčanim naočalama i natpisom "The Real Macaw" Graham Parker; dok se divio omotnici novog albuma Davida Bowieja "Never Let Me Down" – u Poletu je pročitao da ne valja – netko ga lako dodirne po ramenu.

Nataša se nije smješkala kao da se nešto važno dogodilo, kao da nitko nije nepristojno stajao ispred njezinog kuhinjskog prozora, ljutnju je – ukoliko je nešto slično uopće osjetila – zamijenila finom pronicljivošću. Oto je sada znao da će se sve važno tek dogoditi, dobro ili

loše svejedno, i da na te događaje on sam može, za promjenu, utjecati. Uspaničila ga je jedino njezina ruka koja se iznenada približavala, nadao se da njegove kovrče nisu cilj tog putovanja već, na primjer, omotnica neke ploče

I stvarno, novi album Talking Headsa je plesao među njezinim prstima, Oto nervozno zaključio da ne zna ništa o novom albumu Talking Headsa. Dvije kapljice znoja su se spustile ispod njegovih vjeđa tako da je na trenutak morao zažmiriti. Tada ga je dodirnula, bio je to lak i ozbiljan dodir, dvije tvrde sisice okrnule su ga kao dva metka iz pištolja u vesternu koji nikada neće biti snimljen.

Nastupila je dramatska pauza, čak i u najnapetijim filmovima radnja se zaustavi uvijek kad se tako nešto dogodi, ona nije vratila ploču u omot niti se pomaknula, između tijela su nestale razdaljine, Oto se već počeo spuštati vijugavom, opasno zaobljenom linijom tijela, ispod bijelih majica i vrućih hlačica. Novi dodir se činio logičan. Možda bi mogli zaplesati? Ali koji bi to ples mogao biti? Valcer, tango, polka? Oto ih je jedva razlikovao, još je jednom, pomalo neprimjereno, oćuti ponos što je izbačen iz plesne škole u koju su ga vječno upisivali.

No u drugom pokušaju, Natašina ruka ga je virtuosno zaobišla, iako su između njihovih tijela i dalje titrali rojevi dodira.

- Ovu ploču moram kupiti, ali prvo ću kući po novčanik...

- Jasno, jasno.

Ona je zakoračila, a Ota preplavi panika koja ga natjera da izgovori:

- Ovaj, nešto sam te htio pitati...

- Pa pitaj!

- Bi li sa mnom sutra... hm... gledala "Do posljednjeg daha"? U kinu, sutra? - upitao je zbrkano u naletu samopouzdanja. - To je nova verzija filma, američka, s Richardom Gereom.

- Znam.

- Dobro. Onda u četiri, šest ili osam?

- U šest - odgovorila je na njegovo iznenađenje.

- Dobro, dobro - ponavljao je automatski.

Jedva je stajao na nogama, kao boksač koji nije dobio očekivane batine.

10.

- Svi su u našoj porodici bili muzički nadareni, čak ni tvoj otac nije bio bez talenta.

Oto je oduvijek bio žrtva loše sročениh rečenica, iz arsenala govora o datumima rođenja, porodičnim adresama i telefonskim imenicima. Poruke su uvijek bile važnije od stila.

On nije znao što bi rekao. Vidio je sebe i nju kako stoje na hodniku drveni poput kipova naivnih umjetnika na koloniji u Ernestinovu. Mama je zurila u njegove prste, kao da baš oni moraju potvrditi da je poruka prihvaćena.

Mučilo ga je što ona stoji nepomično na do vratku kao fliper nakon previše udaraca. Možda je predugo čekala da se vrati iz škole i uoči kako riječ "otac" sada naglašava drukčije, što naravno nije bilo slučajno, jer je sve svoje najtajnije poruke sakrivala – ponekad čak i od sebe – u izgovoru uvijek istih riječi i rečenica.

Oto nije imao pojma što bi se sljedeće moglo dogoditi. Ona je bila tako velik i mračan planet, valjda još neotkriven, oko kojeg se vrtio on, astronaut, u misiji nad spaljenom korom, vodikom i plinovima koji opasno plutaju. Oto se nije usuđivao iskopčati astronauta iz sustava.

- Šta je u kesici? – pitala je mama.

- Ovoj? Novi album grupe Talking Heads.

- To vidim i sama.

A što ako se na nekom dalekom planetu bilježi svaki tren koji je ikad proveo sa svojom majkom? Što bi sve mogao biti cilj takvog istraživačkog projekta? Možda vanzemaljci žele analizirati netipične uzorke ljudskog života na Zemlji.

Inspektor Oto je godinama pomno izučavao navike vlastite majke: ujutro u pet na posao u Vodoopskrbu, navečer na misu, dva-tri puta na tjedan u trgovinu Sloboda, dva puta kod krojačice, jednom kod prijateljice Bene, subotom u Supermarket – iz tog asortimana jedva da bi se dalo što izabrati, osim naravno Supermarketa i Slobode. Umjetna inteligencija možda nije spremna za mnoštvo detalja s kojima se ljudi susreću u svakodnevicu. Zašto se on recimo u Slobodi osjećao ugodno, a na misi ne, a mama i na misi i u Slobodi?

- Znači kupio si ploču? A što je s našim dogovorom? – sjela je na tabure, koji se koturao

između hodnika i dnevne sobe.

Taj dogovor je zapravo bio pogodba koju još nije prebolio. Pristao je da može kupovati ploče samo ako se vrati u školski gitaristički orkestar čika Pave Halbauera. Shvaćao da se radi o običnoj prljavoj ucjeni, ali je ipak pristao.

- Znaš da ne želim svirati u školskom orkestru.

- Znam što smo se dogovorili.

- Onda se vraćam u sastav čika Halbauera.

- Trebao bi biti sretan ako te primi, nakon što si samovoljno napustio školski sastav.

Oto se napinjao da ostane pribran, premda je posljednja replika bila čista svinjarija. Pitao se postoji li neka veza između čika Halbauera i mame za koju on nije znao, bio je posve siguran da nikome nije govorio o svom odlasku.

Puno gore je to što se u njoj opet grijala stara nada da će iz njega nastati veliki glazbenik. Očito misli da još nije sve propalo, ako se sada krene zaozbiljno, punom parom, uporno, zajedničkim snagama, jer kao što znamo čika Halbauer, slavni školski nastavnik, već je potaknuo mnoge glazbene karijere...

- Mnogi su veliki glazbenici kasno počeli – mama je rado varirala taj tip konstrukcije.

- Pa da, ali...

- Takve stvari se stalno ponavljaju. Tko zna koliko je velikih talenata uništeno zbog nesavjesnih roditelja.

- Pa nisam ja nikakav talent, da opet ne ponavljamo staru priču.

- Svi u porodici muzički su nadareni – ponovila je – čak je i tvoj otac svirao violinu u Ljubljanskom džezorkestru, prije nego što je postao krupje u bejrutskom Hiltonu.

- Ali nisam ja on ili oni...

Violina, to je bio novi moment, otac se nikad nije obazirao na violinu, kao ni na druge instrumente uostalom, kao ni na prošlost koju je mama tako rado umatala u plašteve dimnih zavjesa. Ali, što ako je violina šifra kojom se otključavaju nestale pripovijesti?

To je bila smjela pretpostavka, jer je mama prezirala tajnovitost. Ismijavala je ljude koji nešto skrivaju, što je možda bio još jedan njezin trik. Po njenom viđenju, nije tako teško razdvojiti dobro od lošeg – o kako li je samo vidljiva razlika između pluseva i minusa! Ta je filozofija zapravo bila jednostavna: ili je ovako ili onako. Ili smo tu ili tamo. Svijet bi bio ugodno mjesto kad ljudi ne bi izvrtali osnovna jasna pravila. Ali takvi su vam ljudi!

Sličan sistem vrijednosti – i uspješno i neuspješno – uporno je pokušavala ugraditi u Ota. Neke bitke su joj se činile unaprijed dobivene – zabavna glazba uopće nije glazba, stripovi su štetni, televizori zrače, telefoni zrače, sve će nas pobiti propuh... Ako bi Oto pokušao rasklimati takve tvrdnje, ona bi pobacala vreće s vojničkim pijeskom na nasip koji se već činio osvojen.

- O tome nema razgovora – još jednom je izgovorila svoju omiljenu rečenicu i tada bi nešto kvrcnulo u Otu i on bi se počeo znojiti, dok su se prljave rečenice penjale po njegovim usnicama.

Kako da joj, umjesto uvreda, kaže da nije sve onako kako misli da jest, da postoji mnogo toga što joj je promaklo i više se neće vratiti. Nikada joj ništa ne bi rekao jer to nije imalo nikakvog smisla, što god da kaže ona će i dalje graditi istu scenu čija se konstrukcija raspada pri prvoj njegovoj žustroj reakciji. Dovoljno je da se ljutito spusti ispred pijanina na kojem nitko nikada nije svirao...

- Ti bi mi mogla pomoći – veli i opali po tipkama, prst prašine se preneraženo vine u zrak.

- Da?

- Pa barem si ti bila glazbenica!

- Otkud ti to?

- Vidio sam tvoju svjedodžbu o završenoj muzičkoj školi.

- A! Kopao si po mojim stvarima u ormaru!

- Slučajno – lagao je – ispala je iz bunta dokumenata, što sad nije važno, nikada mi nisi rekla da si pohađala muzičku školu. Uostalom, ovaj razgovor nema smisla, ionako sam izbačen iz muzičke škole za sva vremena.

- Nebitno! Čika Halbauer kaže da je poništeno – i mahnula je novim dopisom iz muzičke

škole.

Oto se ponosno sjećao starog slavnog dopisa čija je pojava u poštanskom sandučiću svojedobno okončala jednu muzičko-obrazovnu karijeru: dotada su ga već bili izbacili iz oba gradska tamburaška orkestra, iz jedinog kulturno-umjetničkog društva čiji su članovi govorili hrvatsko-srpski, a naposljetku iz slavnog osječkog pjevačkog društva Lipa, gdje je bio upisan preko veze. Potjerali su ga, kako smo rekli, čak i iz plesne škole, mama je kasnije pričala kako nikada nitko nije izbačen s tečaja plesa.

To je bila njihova verzija šahovske partije: on je nasumce ispuštao figure, a ona ih vješto vraćala. Varijacije, taktike i metode bile su različite, u svakom slučaju lakše je bilo izigrati amatere iz KUD-a i pjevačkog društva nego njezine uobrazilje.

Prve je instrumente mijenjao kao na filmskoj vrpici:

Harmonika je prevelika, iskrivit će mu se kičma!

Od violine se tako neugodno koči vrat!

Sviranje klavira izaziva vrtoglavicu!

Naposljetku je izabrao gitaru, što je bila naročito podla odluka, jer je gitara bila njezin najdraži instrument.

Svoju je istinu ispričao sto puta i svaki put pogrešno: rijetko je to bio baš čisti ekstrakt laži, premda se i to događalo, kao kad je izjavio da ne shvaća klasičnu muziku, što nije bila istina, jer bi ga baš hodnicima muzičke škole opila vrtoglava ženska koloratura i klavirska tema, brza kao mačketine u dvorištu.

Nije imao pojma što se od njega očekuje. Čika Halbaueru je sto puta rekao da voli glazbu, ali da naprosto ne želi biti glazbenik, što je razlika koju mama ne primjećuje. On ne želi svirati, najmanje javno, čak i ako se note ispod njegovih prstiju lako pretvaraju u suvislu cjelinu i jedno veliko ništa. Nije se želio ni sjećati kako se na satu solfeggia sve u njemu stisnulo i skutrilo čekajući da taj cirkus već jednom završi. Čika Halbauer ga je upozorio da će doći trenutak kada sve dobiva neki viši smisao, ali taj se trenutak nikada nije pojavio.

11.

Doni je ušao u dječju sobu kao sporedni lik iz horor filma, sjeo je na plahtu i progovorio. Oto ga nije morao ni pogledati – znao je da maska na njegovom licu i dalje stoji nepomično. Jedino što se jedan mali sivo-zeleni teleskop izvrnuo pored papuče. Doni je govorio nešto o svom novom poslu koji je dobio u Ljubljani, Oto se pitao od kada on to nosi papuče.

- Pa ti si već jednom živio u Ljubljani – Oto je krenuo u laki protunapad.

Nijedna se karta nije otvorila na tom licu, sumnjivo zelenkastom u posljednje vrijeme, što nije bilo normalno, jer kako bi Oto uopće mogao znati znati za ljubljansku epizodu? Doni nije bio vičan postavljanju pitanja, davanju odgovora još manje. Vjerojatno se na toj masci ništa ne bi promijenilo čak i da spomene Ljubljanski džez-orkestar, violinu, Nino Schwallera pa čak i Bejrut.

- Bejrut – ipak je okušao sreću – znači ne ideš u Bejrut?

To bi trebalo biti previše. Oto je ispitivao eventualne bljeskove iznenađenja, ali nikakvih reakcija nije bilo. Doni naravno nije mogao biti zombi, jer zombiji, kao što je poznato, ne postoje, ali Oto je svejedno sumnjao da nešto od toga čuči u njemu. Hodao je ni mrtav ni živ, izbuljenih očiju, mučaljiv kao riba, s finom močvarnom patinom na licu. Ni to što je donio teleskop nije bilo ništa posebno, on je uvijek donosio darove s putovanja, najčešće longplejke s Otovog spiska. Pokloni su možda bili posljedica refleksa koji se u njemu budio na putovanju – tipično za zombije – ili iz jednostavnog uvida da i drugi očevi kupuju darove svojoj djeci pa ih i on onda kupuje naprosto da drugi ne bi pomislili da s njim nešto nije uredu.

Mini teleskop je po svoj prilici karijeru odslužio na nekoj vojno-medicinskoj ustanovi. Postao je privlačniji kad je na dnu okulara vidio natpis Made in Germany. Kad bi još samo pronašao dokaz da je izrađen za vrijeme Drugog svjetskog rata! Koji bi to bio preokret da se dokopao predmeta iz nacističke epohe. Nada je malo splasnula kad je na postolju pronašao datum, sitnim štampanim slovima piše 20. juli 1969. Teleskop je još uvijek mogao biti nacistički, ali Oto nije mogao tek tako prijeći preko činjenice da je na teleskopu bio ispisan datum njegovog rođenja u Velikoj bolnici u Donjem gradu, kao i, prisjetimo se, dan prvih koraka Neila Armstronga i Buzza Aldrina na Mjesecu. Je li taj datum upisan zbog njega ili Mjeseca? Oto je bio sasvim nezainteresiran za odgovor. Više bi ga zanimalo gdje je otac pronašao taj teleskop. Na zvjezdarnici, autopijaci ili vojnom otpadu? Ustvari, imao je još nekoliko pitanja.

- Što je točno posao krupjea?
- Zašto više ne svira violinu?
- Je li Bejrut prije rata bio Las Vegas Istoka?
- Tko je bio prvi zombi koji je hodao zemljinom korom?

Suočen s pitanjima, Đoni je ispario iz sobe i Otu nije preostalo ništa drugo nego da se sam baci na istragu o tim slučajevima. U zombije se nikako ne možeš pouzdati.

Za početak otvori veliku knjigu "Svemir" i odmah uoči podudarnost koja nije mogla biti slučajna: Buzz Aldrin rođen je istog dana, mjeseca i godine kad i Đoni, 20. siječnja 1930, samo u New Jerseyu, a ne u Slavonskom Šamcu. Kako mu je to ranije promaklo! Na karti svijeta mjerio je udaljenost između New Jerseyja i Slavanskog Šamca, kao da će tom operacijom smanjiti razliku. Ili će ih možda uspjeti nekako približiti? Nije postojala velika statistička mogućnost da su se Buzz Aldrin i Ivo Bjondić sreli nekad u bijelom svijetu, no što ako je Buzz volio džez i kocku?

Ivo Đoni Bjondić sigurno nije vidio kako Saturn V leti na Mjesec, ali je jednom putovao u državu New Mexico i tamo možda postao zombi. U jednom ljudskom životu svašta se može dogoditi i zatim nestati u pustinjском mulju. Sve je u našem životu nepredvidljivo: što da radimo s onim događajima kojih se nitko ne sjeća? Zašto neke događaje pamtimo, a neke ne? O njemu, Otu, ljudi pamte glavnom nebitne informacije i gluposti, ponekad i najobičnije laži. Što ako čitav svijet tako funkcionira? Ljudski život je tek mjehurić u čaši kisele vode prije nego što ga zaprlja prst čudovišta.

Prije nekoliko mjeseci Oto je zaljepio slavnu fotografiju Buzza Aldrina na rubu Mora spokoja bez nekog pravog razloga: bijeli skafander već je prljav, na golemoj kacigi, sličnoj deformiranom televizijskom ekranu, vide se odbljesci tajanstvenog planeta. Ta nalijepljena slika više nije mogla biti slučajnost.

O zombijima Oto jedva da je išta načuo, uglavnom ih je preskakao u Stripoteci i Politikinom zabavniku. Nije se mogao sjetiti je li u Papuku ikad igrao film o zombijima. U Zvečevu možda, jer se taj repertoar nije mogao kontrolirati. Kad bi se vrijeme moglo vratiti, više ne bi preskočio ni najgluplji strip o zombijima.

Na zajedničkoj fotografiji posade Apolla 11 Buzz je nekako bezbojan, Neil Armstrong zamišljeno gleda iznad okulara, jedino se klempavi Michael Collins prijateljski osmjehuje.

Knjiga "Svemir" je standardno glupava knjiga za djecu s obećavajućim tekstom na koricama: "Uz izvanredne fotografije, karte i crteže, pogledajte kako vam se svemir prostire pred očima. Istražujte Sunce, Mjesec i zvijezde ne ustajući iz stolice". Oto bi uvijek nasjeo i otvorio knjigu, ali kad bi ga dočekale iste, jednolične fotografije Zemlje, on bi knjigu odmah i bijesno zatvorio.

Donijev lik je već blijedio u njegovu sjećanju, Oto je sve teže zamišljao njegovo krastavo lice kako na buvljoj pijaci traga za nekim čudnovatim predmetom i zatim ga vuče dvorištem do šupe koju je odavno pretvorio u skladište nepotrebnih predmeta i nazvao – Laboratorij.

Tamo je ponekad svjetlucalo milijun šarenih lampica u cirkusu releja, elektromotora i induktora. Među raznolikim, uglavnom neispravnim predmetima, okularima, zvjezdastim mikserima, kacigama, federima, šrafčigerima, kotačima, kolima, najrazličitijim alatima i namotajima bakarne žice, na jednom stoliću ležao je minijaturni telegrafski sustav, također neispravan. Posebno mjesto zauzimali su tranzistori, koji su postali pravom zbirkom za godina kad su poljski i ruski šverceri opsjedali osječku tržnicu. Ti tranzistori, onako malecni, smješteni u kutu, nalik na blijede siročice ošišane na nulericu, nisu, valjda od straha, davali glasa od sebe. Propeler, svojedobno velika senzacija, nemarno prislonjen uz zaprljani zid, nikada nije pomutio slavu inkubatora s Poljoprivrednog fakulteta, koji teoretski gledano i nije bio pokvaren, samo što nijedno pile nije preživjelo njegov ubitačni tretman. U

Laboratoriju su smještena još dva vrlo važna predmeta. Prastari džuboks koji bi povremeno, bez vidljiva vanjskog podražaja, možda iz puste tehnološkotehničke potrebe, emitirao neki evergrin i pravi fliper "Rat zvijezda", sa zaglavljenom željeznom lopticom, ispravnim svjetlom i tonom te mračnim glasom Dartha Vadera koji ponavlja: – NOW YOU HAVE HUNDRED POINTS!

12.

Oto je na kraju shvatio da je život Nina Koste zapravo mjuzikl. To nije naravno bio uvijek isti mjuzikl, Nino Kosta jednom imitira Sinatru iz starih holivudskih filmova, drugi put pleše kao Travolta na šarenom podiju, no uvijek je zabavljač, onaj koji budi publiku, koji pumpa adrenalin i tjera ljude da skoče s kauča, skidaju šešire i plešu u dugim mrežastim čarapama.

U noćnim satima Oto je smjelo raskrinkavao kameleonsku prirodu Nina Koste: vidio je gospodina s cilindrom iz engleskog kriminalističkog romana kako hita na dogovoreni dvoboj, no umjesto ispaljenog metka uslijedio bi fantastični program, pomalo zbrkan doduše, kao da se filmska vrpca malo zapetljala – Kosta se pretvarao u Sandokana, Šicera, Kuntu Kintea, logorašicu Mariju, Zdravka Čolića i Flasha Gordona, pojavljivao se na čudnim mjestima, na kraju filma “Ne okreći se, sine” i Oto se budio u vrućici, bio je to pravi košmar, u prvom trenutku nije znao gdje se nalazi, lice mu je bilo nabubreno i oteklo, pitao se što se događa, tko pokreće sve te slike u njegovoj glavi i zašto ih tako neodgovorno miješa?

Najdraži Otovi filmovi su “Amerikanac u Parizu”, “Moje pjesme, moji snovi”, “Briljantin” i “Xanadu”, premda, naučio je, treba biti oprezan kad se govori o tim filmovima, ne vole baš svi mjuzikle. Što se Ota tiče, on će ih gledati, pjevati i plesati i strahovati zajedno s njihovim likovima, sve dok ih budu prikazivali u kinematografima. Čudno je bilo jedino kako brzo zaboravlja detalje iz tih filmova, ali ako ništa drugo, tješio se, još je brže zaboravljao stvari i predmete iz vlastitog života.

Noću je zamišljao kako Nino Kosta pod mjesečevom kapom izvodi numeru “Luna la Luna”: iza njega golemi revijski orkestar, to mora biti veoma romantična večer, Kosta pjeva bolje od Deana Martina i Sinatre, potpuno je nemoguće da netko tako lijepo pjeva, na kraju se pojavljuje on, Oto, s gitarom u ruci, i svira solo dionicu kakvu još nitko nikada nije odsvirao i koja savršeno odgovara Kostinu nastupu. Hiljade tijela u publici ustaju i njihovi dlanovi se sami sklapaju u jedan beskrajni pljesak.

13.

Sive slamnate dlačice drhtale su ispod usnica čika Halbauera. Oto je zurio u to lice.

- Pa to je lice jednog hrčka! - pomisli Oto, zato su crni zastori u ovoj sobici uvijek navučeni, on je taj koji gricka note, knjige, slike i instrumente.

Sve je kao na kraju kriminalističkog filma odjednom sjelo na svoje mjesto. Između svijeta ljudi i životinja nema granica, evolucija ne samo da nije završila, nego možda nije još ni počela: ptičurine, lisice, zmijske i dalje diktiraju ljudskom prirodom. Ilonkina omiljena tema su novorođenčad sa zmijskim repovima, dlakava dječica, djeca s plivačkom kožicom među prstima, sa šest, sedam i bezbroj prstiju, Oto osjeća oko sebe ljude-majmune, ljude-guske i ljude-psine, iako više voli svinje, jer u smrdljivom blatu izgledaju ljudskije od drugih životinja.

- Shvaćaš ti što to znači? - čudo jedno kako su mu dva prednja zuba bila izbočena.

- Što bi značilo? Pa jednostavno se vraćam u orkestar!

- Orkestar ove sezone svira još samo na Đakovačkim vezovima.

- To nije nikakav problem, ionako ću biti tamo.

- Dolazit ćeš na probe?

- Možda.

- Hoćeš li pozvati Natašu na koncert?

Nije pametno govoriti o sebi onima koji napastuju papire! Povjerljive informacije nisu sigurne među plahim životinjicama. Ali govoriti je morao, jer je to bilo naprosto jače od njega. Čika Halbauer je, ako ništa, maštovit:

- Ona u Đakovu, kakva fantastična zamisao!

- Zašto njemu takve ideje nikada ne padaju na pamet? - to pitanje se činilo još kompleksnijom u zamračenoj Halbauerovoj sobici. Koliko je puta samo pomislio da se nešto ne može dogoditi, a onda bi se to ipak dogodilo! Tu nije bilo pravila: nekad bi stvar najprije krenula dobro, a onda bi sve otišlo u pogrešnom smjeru. Oto se uvijek morao jako truditi da ga mama stalno ne bi opominjala da griješi.

- Oto, opet griješiš, Oto nije tako, nego ovako - ali kakva je razlika između pogreške i nepogreške? Što gubimo, a što dobivamo?

Otovu nijemu tiradu prekinulo je talasanje valova sala na širokom naslonjaču. Čika Halbauer se mrdao napumpkan kao loš dušek, s mnoštvom golemih neravnih i nelogičnih nabora, pogotovo ispod pupka. Kako uopće piša? Prevarant jedan, nije uopće postajala metoda kojom bi proizvodio genijalne glazbenike. Ljudi su ipak vjerovali njegovim opsjenama, čak je eto i Ota - koji ga je odavno raskrinkao - još uvijek uspijevao obrlatiti. Dlakavo tijelo ispod njegove odjeće sigurno nije bilo ljudsko, ali to ljude ne zanima sve dok mu vjeruju.

- Kako moja mama zna da sam samovoljno istupio iz orkestra?

- Ja sam joj rekao.

- Nisam znao da se poznajete.

- Pa kako ne bih poznavao Ilonku!

- Kad ste se upoznali?

- O, to je bilo davno, još dok je išla u školu. Sjećam se iz tog vremena i Džoa prije nego što je otišao na Bliski Istok. Poznavao sam i onog pjevača Nina Kostu, dok se još zvao Nino Schwaller.

- Stvarno? O tome mi nikada niste pričali.

- Valjda se nisam sjetio. Tog Schwallera sam podučavao u muzičkoj školi.

- Koji je instrument svirao?

- Isto gitaru. Kad malo bolje razmislim, bio je sličan tebi - talentiran, klasika ga nije toliko zanimala.

- A mama i tata?

- Oni nisu bili moji učenici. Upoznao sam ih kad su se svi zajedno jednom vratili iz Zagreba. Ali mislim da su i oni išli u muzičku u Osijeku. Nino je kasnije nestao. Ilonka je prekinula školovanje, ubrzo se i Džo vratio u Osijek. Ne znam što je točno bilo dalje.

- Valjda se još nečega sjećate!

- Pa reći ću ti ako se još nečeg sjetim. Puno toga sam zaboravio.

Sitne Halbauerove oči sugerirale su da se on mnogo toga sjećao.

- Nešto drugo sam želio reći.

- ?

- Pogrešno je tjerati nekoga da vježba ako to ne želi, no ti si mogao nešto napraviti. Da sam te samo bolje motivirao! Možda si mogao dogurati i do konzervatorija, ali šta da ti radim kad nećeš vježbati.

Halbauerov glas se spuštao u dublje oktave. Uzdahnuo je kao da ga muče svi paradoksi ovoga svijeta. Možda je nezadovoljan što u svoje rečenice nije, po običaju, ugurao Andreasa Segoviju: jednim rutinskim pokretom je izvadio četvrti album iz serije The Segovia Collection. Španjolski gitarist se žalosno cerio sa omotnice ploče. Iz sitnog okruglog Halbaurevog tijela odjekivalo je nešto o koncertu u Vatrogasnom domu, o čardašima i polkama koje će se tamo svirati. Oto je izlazio iz sobe ponavljajući si kako ne smije povjerovati niti u jednu jedninu riječ koju je izrekla ova životinja.

14.

Oto je klečao na kauču s ušivenim smeđim čupavcem i tako čvrsto stiskao očne kapke da zavjesa od crvenih i narančastih točkica nije mogla sakriti siluetu s blijedim zjenicama, blago povijenim nosom, crvenim usnama i sisicama koje se nježno ljuljaju u ritmu valcera. Popodnevna kinopredstava opasno se približavala. Netko nepoznat je svojski šamarao Sala Sola, pankera i okulista.

Oto bi sam pred sobom ispao smiješan da se sad proglasi pankerom, njegova iskustva s punkom su, iskreno, bila bijedna: svakoga je dana prolazio pored grafita "Sid Vicious živi!" ali s živim pankerom još nije razgovarao. Viđao bi ponekog na ulici, kao blijedu xerox kopiju. Kad bi ga netko pitao o Sex Pistolsima – iako je on najčešće bio osoba koja postavlja pitanja i odmah odgovara – on bi govorio da je za njega Rotten važniji, jer jedini shvaća o čemu se tu radi. Bilo bi lijepo diskutirati o punku, nikako s ljubiteljima AC/DC ili Duran Duran.

Dugo vremena činilo se da Osijeku ne treba punk, a onda se pojavio plakat s natpisom: STUC Istarska 5 – SLUŠAONICA, PROLJEĆE/LJETO 1983. Tako je sve počelo, netko je svakog ponedjeljka debelim plavim flomasterom upisivao drugo ime izvođača: Velvet Underground, Pretenders, Blondie, Sex Pistols, Talking Heads, Jonathan Richman.

Oto je dugo mislio da je jedini gradski simpatizer punka i da se taj pankerski svijet, nepojmljiv u svojoj slobodi i razuzdanosti, na putovanju od Londona do Rijeke i Beograda naprosto nije ni osvrnuo na grad na Dravi.

U Jugotonu je već bio kupio sve što je smrdjelo na punk, uključujući ploču grupe Love & Rockets. Nedostatak drugih ploča kompenzirao je knjigom PUNK – Potpuno Uvredljivo Negiranje Klasike. Čuvao se da ne postane nekakav punk štreber, premda mu je knjiga već bila tako stvarna i bliska da je i sam sebi nehotično prepričavao anegdote koje je pročitao: Johnny Thunders – "Dean Martin na heroinu" – otpušta Richarda Hella "jer je predugo pratio vokalnog solista". Kasnije mu više nije trebala knjiga da zajedno s Jonathanom Richmanom stotinu puta putuje na koncerte Velvet Undergrounda, da svojim očima vidi Siouxsie gole sise na koncertu Sex Pistolsa u Parizu ili Patti Smith kako lomi sedmi vratni pršljen za vrijeme izvođenje pjesme "Ain't It Strange" 23. siječnja 1977.

Najstrašniji je bio osjećaj nemoći pred smiješnom, apsurdnom i nepromjenjivom činjenicom da je godine 1977. krenuo u drugi razred osnovne škole i tako automatski zakasnio na vlak na koji su se nakrcali Veliki Događaji i jednom zauvijek bez njega otputovali u budućnost.

15.

Na platnu je lijeno zaplovila filmska odjava, Nataša i Oto su ustali s teških drvenih stolica, za njima se protegnula čeznutljiva filmska melodija, netko je otvorio vrata i sitni su ih pipci vrućine liznuli veselo poput malog psa. U dvorani nije bilo nikoga, popodnevni posjetitelji pobjegli su pred naslagama bijele zapare, prljavštine i opušaka u kinodvorani.

Vani, ispred kina Papuk, dvije sfinge otkinutih nosova sjedile su među zelenilom kao dvije matrone u najboljim godinama. Njihove dojke, tako lijepe, preklinjale su za dodir, no Oto je već znao njihovu tajnu: sfingina sisa bila je hladna kao led.

Natašu i Ota na ulici je nježno zagrlilo sunčano popodne, vlažni asfalt je svjedočio o burnim promjenama koje su se odvijale dok su oni gledali film. Svijet je već bio iskočio iz svojih tračnica, kovtenci strasnog ozona valjali su se ulicama; kad bi se sunčane zrake sakrile iza oblaka, asfalt bi izdahnuo svoj teret pod težinom topline. Njihova stopala, već sasvim vlažna, lijepila su se za crnu melasu.

Omamljeni vrućinom i vlagom, Nataša i Oto su krenuli prema obali rijeke. Nisko iznad mostova, oblaci su plovili prema tropskim noćima, na nebu su treptale zvijezde u sjaju večernje maglice, oni su trčali za brodovima, prema dalekim gradskim skladištima, silosima i konjušnicama.

Film koji su gledali još se vrtio u njima. Valérie Kaprisky – Monica u filmu – nije bila obična filmska ljepotica, jedna crta ružnoće učinila je njezino lice mistično lijepim. Oto je bezuspješno tražio što to točno na Nataši podsjeća na Monicu. Sebe svakako nije mogao zamisliti kao Richarda Gere, Al Pacino bi vjerojatno bio bolji izbor za ulogu Jesseja Lujacka, on bi se lakše mogao zamisliti kao Al Pacino, iako nije ni nizak ni krivonog. Film je bio sirova i upečatljiva ljubavna priča, očito nesavršena, ali možda baš zato tako bliska. Lik Monice nije bio lažan; ona je bila tako stvarna da se Oto činilo da bi je lako mogao dodirnuti na filmskom platnu.

– Monica i Jesse su zajedno iako znaju da nemaju nikakvu budućnost – rekla je Nataša. – Možda im je zato bilo tako lijepo.

Oto je shvaćao da treba dobro razmisliti što sve ova rečenica znači. Zasada je samo rekao da filmovi ne moraju biti jako dobri da bi bili važni, nije čak bitno to što Valérie Kaprisky nije osobito dobra glumica.

- Možda bi bilo bolje da su čitav film pretvorili u mjuzikl jer je posljednja scena u kojoj gine Richard Gere zapravo plesna točka - zaključio je Oto.

Novi pljusak ih je zatekao u parku ispred Otova ulaza.

- Idemo gore!

Što se sve samo nije promijenilo u njegovom životu! Više nije dočekivao mamu u 2.15 kod drvenog mosta. To se jednostavno tako zbilo, netko je u njemu stisnuo nevidljivu sklopku i otkucaji sata, nekada sve glasniji kako bi se približavao čas njezina povratka iz Vodoopskrbe, nestali su zauvijek. Više nije otvarao kutije u kojima je držao salvete, značke i razglednice, a još manje vodio računa jesu li njegove stvari uredno složene. Ipak, baš je Nataši želio pokazati stvari u kutijama, osjetio je titraj, neki poticaj u tom smjeru, možda je to bila vrsta testa zrelosti... Pokazao joj je prvu salvetu i rekao:

- Uzeo sam je sa stola na terasi hotela Haludovo. A ova je, kao što piše, iz restorana Pod lipom u Mostaru...

Pamtio je samo fragmente tih događaja, koje vjerojatno ne bi zaboravio ni da nije imao salvete, primjerice kako mama i on, nakon slijetanja na Krk, sjede u autobusu omotani mirisima mediteranske magle. Od restorana Pod lipom ostao je huk rijeke ispod bijelih željeznih stolova i stolica.

- No, tko zna što sam ja zapamtio. Možda Neretva uopće ne teče ispod restorana Pod lipom.

Nataša je položila svoje velike crne oči negdje na njegova ramena, dok se on divio tom licu, urađenom iz nekoliko čistih inteligentnih poteza.

- Neke od salveta nisam sačuvao, poput one iz motela u Slavonskom Šamcu, kad sam prošao kroz zatvorena staklena vrata i pao na krhotine od stakla na podu.

Neki poriv za koji nije ni znao da ga ima u sebi, progovori u Otu i on se baci na kauč.

- Traas! - prodere se. Njegov pad se umotao u vrelo Natašina smijeha.

- I zamisli, u sveopćoj strci koja je nastala, salvete su nepovratno izgubljene.

Nije joj rekao da se sjeća sunčevih zraka kako se prelijevaju na krhotinama pa čak i salveta koje su se crvenjele od njegove krvi, nije znao zašto joj to ne može ispričati.

Taj događaj je potaknuo obiteljske rasprave o strukturi ličnosti Ottmara Olenjuka.

Ottmar Olenjuk, to je bilo njegovo ime i prezime, srećom tako ga nitko nije zvao, tko zna kako bi izgledao njegov život da nije bilo tog nadimka koji se zalijepio za njega kao žvakaća guma. Svijet je podnošljiviji ako vas ne zovu Ottmar.

- A zašto si ti, Oto, tako indolentan?
- I stvarno, Oto, kako se tebi ono u Šamcu moglo dogoditi?
- Kako si, Oto, samo uspio tako nesmotreno proći kroz zatvorena vrata?
- Kamo si to, Oto, gledao?
- O čemu si, Oto, u tom trenutku uopće razmišljao?

Oto, Oto, Oto, probaj ih zamijeniti s Ottmarima pa ćeš shvatiti o čemu govorimo.

Natašin smijeh se spustio kao veseli proljetni vodopad.

- Pogledaj ove gluposti! - u drugoj kutiji nalazili su se albumi sa značkama, ona se i dalje smijala kao da joj je upravo ispričao nešto najsmješnije, potom je opalio nogom po trećoj kutiji, iz koje su se rasule razglednice.

Ali, Oto je volio te gluposti, razglednice, pogotovo nepoznatih ljudi, iz poklonjenih kolekcija rođaka i susjeda, bilo je tako lijepo prepuštati se nad njima mislima o nepoznatim gradovima i zemljama.

Na poledini prve razglednice neki je Lordan godine 1958. poželio iz Rogaške Slatine svojoj Tereziji puno sreće i radosti. Oto je o Lordanu i Tereziji već bio imao spremnu ljubavnu priču s elementima socijalne drame, nastale pod utjecajem tv drama koje su na televiziji emitirali ponedjeljkom navečer: Lordan i Terezija u provincijalnom željezničarskom hotelu ne mogu izaći ni na balkon jer vani strašno pada kiša i puše.

Mama nije bila zainteresirana za njegove hobije, zijevala je nad značkama, salvetama i razglednicama, više su je zanimali njegovi snovi. Što to on sanja? Kad joj je pričao o momentu između sna i jave kad nepovratno zaboravlja što je sanjao, ona bi na noćni stolić postavljala papir i olovku. Nekoliko puta je zapisivao prvo što bi mu palo na pamet, ali ujutro nije shvaćao ni riječi od onog što je napisao.

Nataši je rekao da su kutije s razglednicama, salvetama i značkama dio šireg stvaralačko-kartografskog projekta. Kakvog? Pa to su fantastične kulise za predstavu u nastajanju. Početak svake prave predstave maštovita je i originalna scenografija. Likovi, njihovi misli i osjećaji, dolaze kasnije.

Najprije moramo postaviti kulise. Možemo zajedno ako želiš! Što bi moglo postati simbolom dravskih vrtlo ga pod maglom? Ili labirinta uličica iza katedrale? Čak i u umjetnosti stvari moraju jednostavno funkcionirati.

Počeli su od blokova novih i ružnih naselja. U ime Sjenjaka i dalekog Juga 2, prosuli su mamine kvačice. Cijela je Tvrđa stala u stari i zaboravljeni sepijski kalendar erotskih fotografija nepoznatog porijekla. Povukli su i dvije nevidljive longitudinalne crte kao dvije avenije oko kojih se širio njihov ljubljani grad – od Parka kulture do Trga slobode i prvih kuća u Strossmayerovoj; od Drvljanika pa sve do Cesarčeve.

Komplet maminih vaza bio je pretvoren u otmjene secesijske ljepotice na Bulevaru. Pivske podmetače zadesila je sudbina derutnog autobusnog kolodvora; za dragu, nelijepu sportsku dvoranu nasred Zrinjevca odredili su okrugli predmet sličan kruni kojim je mama pravila tortu; tajnovita mađarska Retfala postala je tamno nalivpero, koje je iz statusa kućnih predmeta isključeno nakon što je izlilo tintu na čipkani stolnjak.

Splet predratnih obrtničkih trgovina pored katedrale – najpopularnija je bila prodavaonica Mendo – zamijenili su plastični vojnici, po načelu jedan vojnik jedna trgovina. Lijepa lončanica reprezentirala je Anino groblje, a prazna staklenka mineralne vode Knjaz Miloš katedralu. Tako se na podu njegove sobe, kao ostvarenje nekog mistično-simboličnog plana, širio čudnovat, fantastičan zemljovid koji su gradili oni, nesigurni i odvažni scenografi predstave koja samo što nije otpočela.

16.

Oto se začudio kad je u subotu ujutro započela svečanu tiradu o odlasku na Đakovačke vezove, kao da im je to prvi put, kao da ionako ne putuju svake nedjelje u Đakovo kod dide i bake na ručak, no čuđenju zapravo nije bilo mjesta jer je vidio da je mama opet navukla uniformu do grla, a uniforme, kao što znamo, govore nekim svojim jezikom. Školska godina već je iz njega isparila kao da je nikada nije ni bilo. Đakovački vezovi – koji sutra počinju i završavaju – ekscentrična su verzija onog istog nedjeljnog rituala, samo u nešto proširenijem sastavu i formi: poznati i nepoznati rođaci urlat će jedni na druge u šarenoj povorci psovki, dimljenog mesa i alkoholnih para, dok će se mlađe kategorije zabavljati šamaranjem mladih od sebe, pljuvanjem po slučajnim prolaznicama s tavana te isprobavanjem pokojeg pravog hrvačkog zahvata. Samom Otu nije bila jasna spona između Đakovačkih vezova i masovnog naleta prave i lažne rodbine. Zašto baš tada? Sjećao se kako su gosti neugodna pojava, kako teško prihvaćaju ideje i sugestije jednom kad se strovale u dvorište. Još se samo djeca radosno načičkavaju ispred Strossmayerovog parka kako bi što bolje vidjeli folklorne skupine, konjičke parade i muzičke priredbe, jedino se ona radosno muvaju među štandovima sa šećernom vatom i licitarskim srcima, opčinjena gungulom koja se tamo stvarala. Oto je uvijek žalio za ringišpilima, fliperima, automatskim biljarima, automobilčićima za sudaranje i stolnim nogometom, netko od Đakovačkih vezova nije želio napraviti još jedan kirvaj ili lunapark.

Mama je u svom stilu govorila o “najužoj familiji i prijateljima”, što je značilo da ni ove godine nije sigurna tko bi sve mogao doći. Jedna osoba koja sigurno izostati neće je baka Jana, odnedavno penzionerka, u penziju je otišla s titulom pomoćnice knjigovođe u OTP-u, a u stvarnom obiteljskom životu željezna ruka kuće u željezničarskom naselju, koje datira još iz vremena Ante Pavelića. Čitav svoj život posvetila je trilogiji red-rad-disciplina, ali za razliku od vlastite kćeri, ona nije od oficira koji viču i urlaju.

O njezinu mužu, didi Đuki, govorilo se da je mrtav, da još uvijek radi na željeznici, da više ne radi na željeznici, da se preselio u željezničarski dom u Apatinu i da s nekom plesačicom sretno živi u baranjskom seocetu Suza. Navodno su ga viđali na lokalnim rutama Šodolovci – Bektinci i Gaboš – Privlačica, teta Cica je čak plasirala tezu da Đuka radi kao otpravnik vlakova u Vrpolju, što nitko nije provjerio, jer tetu Cicu nitko živ nije shvaćao ozbiljno. Na Jugoslavenskim željeznicama morali su pamtit i Željezničarski tamburaški orkestar “Andrija” s Đukom na čelu, na televiziji su im zbog plavih uniformi tepali “Andrijaši”, postali su popularni nakon zajedničkog nastupa sa Zvonkom Bogdanom u televizijskoj seriji *Obraz uz*

obraz. Diskografska kuća Diskos iz Aleksinca objavila je longplejku "Đuka Olenjuk i ŽTO Andrija sviraju tamburaške uspehe", što je potaklo slavnog redatelja Sašu Petrovića da ih angažira za film "Biće skoro propast sveta", koji nije ponovio uspjeh "Sakupljača perja", pa su se Andrijaši rasuli po panonskoj ravni tako da ih više nikada nije mogao sastaviti. Dida Đuka se uortačio s nekim ciganskim orkestrima i jedva izvukao živu glavu: tri puta su ga boli nožem, dva puta pucali u njega, bit će stvarno svjetsko čudo ako je još uopće živ.

Mama je otvorila Glas Slavonije i pročitala: "Nino Kosta, naš slavni pjevač, rođen u Osijeku, poznat i izvan naših granica, pobjednik Pjesme Eurovizije, nastupit će zadnjeg dana Đakovačkih vezova u velikoj sali Vatrogasnog doma Sloboda". Samo bi naivac povjerovao da Nino Kosta dolazi tek tako u Đakovo, da to ona nije nekako režirala, kako bi se inače dogodilo da njih dvojica nastupaju baš istu večer!

Otu se dopalo kako je priopćila novosti, hladno i bez emocija, dostojno filma "Prisluškivanje" ili "Francuska veza" s Genom Hackmanom u glavnoj ulozi. Gene, onako sirov i neuglađen, sigurno bi bio idealan otac, on i mama bi se dobro slagali, takvi tipovi možda ne znaju pjevati, ali neće iznevjeriti očekivanja; dobro, tu i tamo znaju opaliti šamar, ponekad čak bez razloga, ali zato uvijek imaju spremne odgovore na sva pitanja.

Oto je pomišljao da su Ilonka i Nino Kosta ostali u vezi i nakon njegovog bijega 1961. godine. Kako im je to uspjelo, to je bila misterija, bilo je dovoljno da zatvori oči i već bi potekli filmski kadrovi: njihovi tajni susreti u hotelskim sobama ili lučkim pristaništima, negdje u dalekim mediteranskim provincijama, među ribarima i mornarima, teretnim brodovima i remorkerima ili na plažama na kojima se još nitko nikada nije okupao i osunčao.

Kasnije u filmu nastupala bi brza izmjena poljubaca na mjestima gdje mogu biti otkriveni, u velikim aerodromskim čekaonicama ili na plesnim podijima u poznatim ljetovalištima. To bi bio jedan izvanredan film o ljubavnicima. Kao u filmu "Do posljednjeg daha", ni oni zapravo nisu imali svoju priliku već su samo mogli beskrajno odlagati kraj koji je odavno nastupio. Oto je pažljivo proučavao Ilonku dok je čitala Glas Slavonije, no njezino lice je i dalje bilo beskrvno kao sfingino.

I što bi se to još sutra i danas moglo dogoditi? Hoće li još večeras vidjeti Nina Kostu u kuhinji ispred one slavne zajedničke fotografije? Možda se pojavi u bijelom smokingu, crnoj leptir-kravati i bijeloj košulji pjevajući u kuhinji jednu od svojih numera o moru, suncu i nježnoj ljubavi koja nestaje?

Mama je zaklopila Glas Slavonije, što je bio signal za početak velikog subotnjeg pospremanja. Popravila je svoju uniformu – sve što je ikada nosila na ovaj ili onaj način je zapravo bila uniforma, kute, sakoi, kostimi, košulje, tako da nikako nije mogla, a možda ni željela sakriti ono vojničko i oficirsko u sebi. U par točaka, kao na partijskom sastanku, ponovila je još jednom svoju filozofiju rada. Najvažnije je donijeti točan plan kojim će biti obuhvaćen svaki detalj, što je, drukčije rečeno, bio Otov neizbježni pad u zarobljeništvo.

Đoni utone dublje u kauč kao da je on, a ne Oto objekt tirade. Posljednjih dana se više nije selio s jednog kauča na drugi, samo bi se izvalio ispred spaljenog televizijskog ekrana, očito nesposoban za još jedan bijeg od kuće, čak ni do Ljubljane, već potpuno zelen, sav u krastama i ranama, posebno su gadne bile kraste na licu i rukama, sličnije krvavim izraslinima. Na Ilonkin prijedlog da ih jednostavno spali, samo je tiho zarežao, Oto mu je pak predložio da glavu omota čistom bijelom krpom, tako bi barem izgledao kao tifusar. Đoni, jednom bolestan, nije mogao glumiti čak ni papirnatog Otovog saveznika.

Svi oni slojevi, dosta debeli, koje je Oto strpljivo gradio između mamina i svoga svijeta već su bili isprani. Svemu je došao kraj, više neće morati trljati očne kapke da bi shvatio kako svijet izgleda u njezinim očima – i ona mu zaista odmah uruči neke svoje papire s bilješkama načičkane čudnim, uvrnutim rukopisom.

- Stakla na prozorima su tako zamrljana da se jedva naziru nježne lijehe povrtnjaka.
- Priznajmo si već jednom da pločice u zahodu nikada nisu ni bile pošteno oprane.
- U kuhinji caruju kolobari masnoće.
- Tko se barem jednom nije sažalio nad onim velikim bijelim loncima i tanjurima u kredencu, koji uzalud čekaju da im se netko, bilo tko, smiluje i opere ih.

Mamina pretvorba iz knjigovođe u satnika bila je stvarno fascinantna: za početak je repetirala svoje omiljeno gradivo, skup pravila koje on, poput bijedne sluškinje, mora prihvatiti.

Oto je bio svjestan što slijedi, rađala se čista tortura, pogled je već bio leden, a mršavo tijelo, još mršavije u stavu mirno, već je nemilosrdno rešetalo jedino prisutno podređeno lice dnevnim zapovijestima.

1. obračunati se s vodovima prljavštine koji su uspješno opkolili posuđe, ukrasne tanjure, kuhinjski pribor i čitavu kuću,

2. posebnu pažnju obratiti na zahod i lavabo,
3. odlazak u kupovinu u minimarket Saga, Radenska, pivo, vino, sokovi, salvete, kroki kroket i čačkalice,
4. zatim razno: ribanje, pranje, peglanje, šišanje, brisanje, licanje, kuhanje, spremanje, čišćenje...

Tri sata kasnije, netom što su se napokon odlijepili jedno od drugog na kraju prvog čina kućne predstave s jednim krvavim gledateljem, vani na ulici ljetni dan je poskočio kao dijete sa žabom u rukama. Mama je odmarširala niz ulicu strojevim korakom, Oto, on se došetao do labirinta ostava i garderoba u još jednom lovu na tajnu o pjevaču Ninu Kostić, zamotan u čvoru starih kombinezona, vlasulja i grudnjaka. Otvorio je ormar i rutinski otvarao kutije s fotografijama, razglednicama, pismima i komadima prašnjavog nakita, sutrašnji koncert ga je napunio strahom i uzbuđenjem, sve je ovo već bilo pregledano stotinu puta, kutije je ipak otvarao ponovno, jer je uvijek postojala nada da će pronaći novi zameteni trag koji ovoj priči okreće novu stranicu.

17.

- Ako je već tako, onda se selimo jednom kao porodica! – iznenada je nad njima zalepršao neugodni ženski glas.

Nije bilo nježnih melodija koje bi zaljuljale ove riječi i rečenice, nije bilo čak ni koračnica, mama i tata su govorili kao da skupljaju opasne krhotine po kuhinji, Đonijevo lice se kuhalo u zelenoj kupelji dok je koracao gore dolje po kuhinjskim pločicama, a Ilonkin kostim, točnije vojni komplet s kapicom na vrhu, smješkao se u ritmu konjičkog kasa.

Posljednja replika, svakako preglasna, bila je očiti otponac da se hitro zatvore vrata – i kao u animiranom filmu, od svega je ostao još samo vijugav trag dima u zraku. Oto nije mogao zamisliti kako na zadnjem sjedištu Renaulta 12 TL spušta prozor pred kućicama u prvom ljubljanskom predgrađu.

Nataša je na kauču ispreplela ruke i noge u čudnovatoj tursko-joga pozi. Riječi više nisu bile pravi izbor, riječi su ih razdraživale, svaki put kad bi on nešto rekao ili kad bi ona nešto rekla, neka prisnost već skupljena oko njih raspršila bi se kao krhka iluzija.

On je govorio o temama iz prošlosti, o tajnim planovima što da uradi ako ostane sam, mama i tata ne moraju baš stradati, ali recimo da se on izgubi. I onda joj je opisivao vještine, što se uglavnom svodilo na pretvaranje, laganje i kojekakve paraglumačke vještine. Ona mu je odgovarala blijedim osmijehom koji ga držao nad provalijom, ali je i dalje žustro govorio o sebi i svojim emocijama, o ljudima koje ona nije mogla poznavati.

- Nataša se nikada neće zaljubiti u tebe budeš li neprestano govorio i govorio – pomislio je, ali joj je i dalje ipak govorio, jednostavno se nije mogao obuzdati, govorio joj je prvo što mu je palo na pamet, o Ninu Kostu i Đakovačkim vezovima; o tetkama i stričevima, kojima je nježno ispirao mane ili poklanjao vještine koje nisu imali; fantazirao je o njihovim tajanstvenim bolestima, opisivao goleme crvene, žute i zelene pilule koje oni nikada nisu popili. Natašina velika pogreška je bio slučajan pogled na Buzza Aldrina, na rubu Mora spokoja, jer Oto je rekao:

- Znam da ti misliš da je John Glenn sto puta bolji pilot od Buzza.

Nataša nije zbog toga pogledala Buzza pažljivije.

- Da, da, znam da i ti tako misliš, ali shvati razliku, John Glenn se nikad nije popeo na Mjesec, a i neće.

- Hm, a i to je istina – odgovori umjesto nje rashlađujući se bijelim šeširom, iz Donijevog ormara.

Iza kuhinjskih vrata glasovi su dopirali kao sa hladnog i dalekog Mjeseca, samo bi tu i tamo preko zaključanih vrata poskočilo pokoje plonk! plonk! poput kratkog iznenadnog rafala u strip-sličici.

- Možda se s riječima i zvukovima nešto događa na interplanetarnom putu od predsoblja do kuhinje – rekao je – svakakve opasnosti vrebaju na tim dugim putovanjima, dovod kisika biva prekinut, prijete intergalaktički napasnici, da ne spominjemo viruse, infekcije i slične fenomene.

- Ljudi vjeruju u Boga a da uopće ni o čemu ne razmišljaju – rekla je tako neočekivano da se Oto sav napregnuo razmišljajući o onome što govori.

- Što više razmišljam o tome, sve se čini apsurdnije i besmislenije, ljudima je dovoljno to što vjeruju, ne trebaju im neki posebni razlozi da bi vjerovali, ja se klonim čak i samog pojma religije, kao i svega što prljavi tok religije nosi sa sobom, mislim da je Marx bio u pravu kad je rekao da je religija opijum za narod.

- Istina!

- Pa ipak divim se ljudima koji stvarno vjeruju, koji mole zajedno, kad se u ekstazi drže jedni za druge i padaju u zagrljaj.

Penis mu je u međuvremenu tako nabubrio da se Oto više nije usuđivao ni pomaknuti. Pa ipak, pitao se bi li je sada mogao dodirnuti, mogu li se dodirnuti one sisice! Što se otekline povećavala, on je sve više pogledavao u strop.

Prevagnuo je strah, bojao se da i najmanja pogreška ne uništiti ovaj trenutak.

- Hej, jeste li dobro, vi tamo! – Oto je opet iznenadio samog sebe nervoznom replikom, te riječi kao da su se same izgovorile, usput je primijetio kako su joj hlače malo spuznule i pokazale komadić bijele guzice.

- To je ono što oni nikad neće shvatiti – rekla je – svaki život, ako teži svom ispunjenju, mora prihvatiti i činjenicu da svijet teži promjeni, no, svaka poželjna i eventualno izvediva promjena moguća je samo polazeći od zadanih okolnosti.

- Ja ne volim putovanja, ali volim bijeli pijesak, zlatne palme i more kad se ljuljuška kao ulje u zdjeli. Ali ljudi često putuju kako bi se zavaravali. Zato ni ja ne želim putovanje pod svaku cijenu, hvala lijepa, ali bio bih sretan da me transportiraju na neki otočić na kraju svijeta. Takav otočić postoji, jedino što taj otok ja nikad neću pronaći. Drugi ljudi srljaju ovamo ili onamo k'o muhe bez glave - počeo je razvijati svoju teoriju. - Ti ljudi su stvarno čudni: zar ne gledaju televiziju, ako već ne čitaju novine? Zar još nisu shvatili da na putovanjima prijetе užasne pogibelji? Prema podacima američke agencije UXLM, čak sedamdeset posto turista biva napadnuto i orobljeno, premlaćeno ili čak ispečeno! Da, da, ima i toga, fino te uhvate, ispeku i pojedu, i to ne samo u afričkim zemljama kao što se misli. A da uvidavno ne spominjemo avionske ili automobilske nesreće, koje više izgleda nitko i ne primjećuje ako nisu posebno krvave i ne pogine osamstopedesetdvoje ljudi, kao što se nitko zapravo ozbiljno ne zabrinjava nad poplavama, požarima, potresima, zarazama, eksplozijama i ratovima. Ja zato nikamo ne idem!

Riječi su se samo prividno odbijale od nje kao od gimnastičke strunjače i posve neočekivano se našla u njegovu zagrljaju. Kako se to dogodilo? Oto se nije mogao načuditi razvoju događaju. Izgleda da se jednostavno bacila prema njemu.

Jednom kad se našao u zagrljaju, ni sam ne zna kako, jedva se usuđivao disati. Nakon što je pretrpio ubode njezinih opasnih sisica i dodira mekih usnica, nakon što je obavila ruke oko njegovog vrata i kad je protutnjao drhtaj teži od parne lokomotive, nakon što je shvatio da ga nitko još nije tako nježno dodirnuo, da ničiji prsti još nisu lebdjeli tako nisko nad njegovom nadlakticom, da se još nitko nije tako nasmiješio, postalo je posve jasno da tragovi koja je posijala po njegovom tijelu neće baš nikada izbljedjeti i nestati.

NINO KOSTA - NJEGOVE RANE GODINE 1943.-1961.

Nino Kosta nije neka tajanstvena ličnost kako se to ponekad čini, nije čak ni nedostupan medijima, jednom kad ga pronađete. Poznato je da živi negdje oko jezera Como, što nije, uvjerila sam se, posebno korisna informacija. Sjećamo se svih onih priča o njemu, pa ga nisam ni tražila po viletinama oko jezera. Talijanski seljaci nemaju pojma tko je on, ali ga prepoznaju na fotografiji. Govore mi da živi u nekoj kolibi daleko u šumi, što možda znači odlazak u Alpe, na što nisam spremna, pa već pomišljam na povratak, kad evo Nina Koste glavom i bradom, neki mještani su mu rekli da ga traže novinari. Kažem mu kako bismo željeli više saznati o njegovoj mladosti, dakle o vremenu prije nego što je uopće došao na Zapad; prepričavam mu kako smo svi u The Atlanticu bili zaprepašteni kad smo shvatili koliko se o tom periodu malo zna. Nino Kosta spremno pristaje na razgovor.

Iako duboko u petom desetljeću, podsjeća na Marlboro Mana s džambo plakata – očito mu prija šuma i jezero, kad ga gledam u crvenoj kariranoj košulji i trapericama, prije bih rekla da je hillibilly zvijezda nego džez pjevač.

Umjesto alpske kolibe pokazuje mi jezersku sobicu koju iznajmljuje u jeftinom pansionu: sobica je opskurna i nepodnošljivo uredna – samo krevet, ormar i stol.

- Podrijetlom sam iz vojničke obitelji – smije se Kosta – a ni u šumi ne bih mogao opstati bez discipline.

- I to je to? Ništa drugo? Ni jedna knjiga, na primjer?

- Jednu ipak imam – odgovara i vadi ispod kreveta Rousseauove "Ispovijesti".

Smješka se dok prepričavam kako kritičari i danas još tvrde da je mogao dostići Sinatru u popularnosti, samo da nije bio onako hirovit.

- Oni zaboravljaju koliko je Sinatra bio velik, nitko nikad neće biti popularan kao on. Ja pak vodim život za kojeg sam se dosta teško izborio.

Kako bilo, publika mu je sve oprostila, ako mu je ikada išta zamjerila: njegov novi dvostruki album uživo Live in Olympia prodaje se odlično. Publika vas očito voli ili ne voli. Nino Kosta je iznenađujuće srdačan i iskren, priznaje da honorari koje dobije za desetak nastupa u Las Vegasu pokrivaju njegove godišnje troškove.

- Ne znam koliko plaćaju Tomu Jonesu, ali u Las Vegas su prema meni stvarno fer.

Tom broju treba dodati još desetak evropskih koncerata godišnje. Ponekad posjećuje Pariz ili

New York, jer uvijek postoje ljudi koji vas ne smiju zaboraviti, ha ha, i ja se još moram brinuti za budućnost. Trendove prati površno, gore u Alpama na walkmanu sluša istu muziku kao i prije dvadeset godina – big bandove, swing i džez, pogotovo vokalni džez.

- Omiljeni skladatelj i dalje je Cole Porter?

- Naravno, iako ima puno velikih skladatelja. Ipak, volio bih jednom snimiti album samo s Porterovim skladbama.

- Zašto živite baš u Italiji? Negdje sam pročitala da ste talijanskog podrijetla.

- Rodio sam se negdje na sjeveroistoku Jugoslavije. Moje pravo prezime je Schwaller, nikada ga nisam promijenio, još uvijek se tako prezivam. Nino Kosta je, jadan, fantomski lik. Schwalleri su njemačka porodica iz Trsta, tipično austrougarski raštrkana, moj djed je prije Prvog svjetskog rata kao poštari raspoređen u gradić Đakovo. Stare veze nisu nestale ni nakon toliko godina, nedavno sam posjetio pratetku koja je čitav život proživjela u Trstu i još se sjeća mog djeda. Nije znala da sam ratno siroče, da su moji roditelji poginuli u savezničkom bombardiranju 1944. Prvi susjedi mog strica Duleta Schwallera bila su Bjondići, hrvatska obitelj, kad je stric umro, oni su me praktički usvojili.

- Dobro, jesu li Schwalleri bili poštari ili vojnici?

- Ne, ne, Bjondići su bili vojnici, Schwalleri poštari. Bio sam dijete Đuke i Jane Bjondić baš kao što su to bila i njihova prava djeca Venio, Lacika i Ilonka. Čak sam i razmišljao da promijenim prezime, ali nisam jer mi je bilo smiješno da se prezivam Schwaller.

- Smiješno?

- Smiješno ili žalosno. Teško je to reći ili još bolje prevesti, schwaller je pomalo pogrdan, kolokvijalan izraz za mušku osobu koja ima uspjeha kod žena u mladosti. Nažalost, on je pomalo površan ljubavnik, pa kasnije schwallera nitko ne shvaća ozbiljno niti želi s njim imati neke veze. On je svačija loša savjest, samotno biće koje živi od uspomena i pjesama Colea Portera.

- Sjećate li se uopće djetinjstva? Ima li taj vaš zavičaj neko ime?

- Moj zavičaj se zove Slavonija, ne Slovenija – Nino palcem pokazuje negdje daleko prema Alpama. – Sjećam se blagog i pitomog ljeta u gradu koje je najavljivalo neki novi divan život koji nikada nije došao. S gradskih trgova je plovila muzika. Jednom sam čuo kako netko

miluje žice na gitari na klupi ispred katedrale, melodiju još pamtim iako je više nikada nisam čuo. Postoji točka do koje se moje sjećanje rasprostire, a to je željeznička stanica. Posve se jasno vidim u ženskom naručju, još sam dovoljno malen da me se može držati u naručju, ali ta žena u mom sjećanju nema lice. Jedan je šinobus upravo napustio stanicu i ja sam siguran da su moji roditelji u tom vlaku, iako je onaj, raniji trenutak, kad su oni ušli u šinobus, nepovratno izbrisan. Nikada nisam uspio dozvati njihova lica koliko god da sam se trudio, na početku je samo šinobus koji sporo odlazi. Sjećanje je stvarno psina koja se izvali gdje poželi.

- Roditelja se, dakle, ne sjećate?

- Ponekad mi se učini da mi se smješkaju i miluju me po obrazima i tepaju "mali moj, mali moj", ja već širim ruke, samo što ih nisam dotaknuo, ali oni izmiču kao duhovi.

- A rat?

- Rat je također izbrisan iz sjećanja, ne pamtim pucnjeve ili bombardiranja, sve je to katapultirano i nestalo zauvijek ako je ikada postojalo. Nešto uvijek ipak ostane, pamtim kako sjedim sa ženom bez lica na zelenom otomanu u kuhinji. Možda smo na tom otomanu prosjedili cijeli rat. Pitam se tko bi ta žena mogla biti? Možda mama. Ali tko su onda ljudi iz šinobusa?

- Negdje sam pročitala da ste živjeli u internatu.

- To je bio internat u Osijeku, u Radićevoj ulici broj 6, tamo sam išao u školu. To je bio svijet skućenih sobica i prljavih zidova, jedan svijet po definiciji bezimen, koji se širio preko školskih dvorišta, kuća, ulica i parkova. Sjećam se školskih hodnika, spavaonica i učionica, u secesijskoj zgradi, koja je s teretom pitomaca, čuvara, intendanta, kuhara plovila prema nepoznatom odredištu.

- Tamo ste se prvi put susreli s glazbom?

- Klavir u školskoj čitaonici za mene je bio svjetsko čudo. Šepava Ruskinja Reza, mušičava baba sklona tumananju školskom zgradom, ulovila me kako dodirujem tipke na klaviru. Prve note sam odsvirao pred tom Rezom, šiljatom poput šibe i šutljivom poput ribe, možda čak i strahujući od kazne. Poduke sam usvajao lako, dok je ona fiksirala svjetlosne šare na parketu. Nikada mi nije govorila da se moram truditi i biti uspješan, nije se čudila kad sam joj rekao da mrzim vježbanje. Nijedna emocija nije se vidjela na njezinu licu ni onog dana

kad je progovorila. To je bio manje govor, a više ispaljivanje riječi, što završava iznenada kako je i započelo – govorila je o kompozitorima, muzičkim epohama, stilovima i instrumentima. Kasnije smo zajedno slušali muziku, što je bilo lijepo, iako u toj muzici nisam uživao onoliko koliko je ona to možda željela.

- A poslije?

- Pravi muzički odgoj nismo imali sve dok se nije pojavio mršav i mladolik tip, bradat, kovrčav i nasmiješen. U učionicu je ušao s prastarom gitarom u ruci, vedar kao vedar dan. Predstavio nam se kao na audiciji, njegovo ime i prezime je Pavo Halbauer, predavat će nam likovni i glazbeni. Taj se još manje osvrtao na moje vježbanje, o muzici je govorio manje od Reze, ništa o ratu i sličnim temama. Ono o čemu je govorio bila je njegova sestra Jela, trgovkinja u prodavaonici kolonijalne robe u Donjem gradu. Ta je Jela, izgleda, bila neko svjetsko čudo, rekao sam da je želim upoznati tek da ga ne razočaram. Svejedno sam bio iznenađen kad je osvanuo u internatu u tako sjajnom plavom odijelu da sam morao odjenuti svoju jedinu bijelu košulju. Na tramvajskoj stanici dočekala nas je skupina ljudi u svečanim odijelima. Danas je nedjelja, a nedjeljom ujutro ljudi posjećuju bolnice, rekao mi je. Pitao sam ga idemo li i mi u bolnicu, a on je rekao da ne idemo. U tramvaju su nas pogledavali kao da smo otac i sin. Svi putnici su izašli na tramvajskoj stanici preko puta bolnice, osim nas i piljarica, koje su izlazile na sljedećoj. Naše putovanje je završilo tek na okretištu, na samom kraj svijeta, učinilo mi se, tamo se širila beskonačna tratina, samo je jedna uska asfaltirana stazica vijugala unatrag prema kućicama, pokraj groblja i goleme narančaste crkve, ispred koje se Pavo brzo prekrizio. Nisam imao pojma što se događa ni kamo zapravo idemo i postoji li taj Jela uopće sve dok nismo izbili na trg s birtijom, crkvicom, trgovinom i crnokosom srenom djevojkom. Ta djevojka, koju je Pavo grlio, bila je najljepša djevojka koju sam ikada vidio! Još joj u mislima zapjevam neku pjesmu Colea Portera. Posjeli su me između tkanina s Dalekog istoka, kašeta s nepoznatim voćem i tamnom tekućinom u dubokim teglama. Pavo i njegova sestra, ako mu je to bila uopće sestra, nekamo su nestali. Sjećam se kako sam tog ljetnog popodneva slušao muziku s radioprijemnika i kako su se te pjesme natakale u meni sve dok se nešto unutra nije zakotrljalo, sve dok nisam čuo vlastiti glas i vidio kako Pavo utrčava crven kao riba i dere se da li ja to pjevam, a ja pjevam i dalje, moj se glas već miluje s njezinim tamnim očima, pjevam aromama i totemima, dok se Pavini prsti vješto ljube s vratom gitare, pjevam smjelije i moj glas je već na maketi pacifičkog broda u boci i Jelinoj raskopčanoj košulji ispod broda. Mislim da jedan dječak još pjeva u podrumu dućana s kolonijalnom robom.

- Akademiju ste upisali u Zagrebu?

- Još pamtim buket tračnica koji me dočekaao na zagrebačkom kolodvoru. Doputovao sam kao pravi provincijalac prvim jutarnjim vlakom. Sunčane zrake milovale su me u kupeu, nikako nisam uspijevao ni zaspati ni probuditi se, otvorio bih oči svaki put kad bi neki putnik ušao i odmah ih zatvorio. Sjećam se kako su oblaci plovili iznad drvoreda u Praškoj i kako je zrak napeto titrao oko električnih vodova. Želio sam što prije pronaći đачki dom, Pavo Halbauer mi je rekao što prvo trebam uraditi u Zagrebu - na planu grada lako sam pronašao Tomislavov trg, Prašku ulica, Zrinjevac... pa onda desno. Moja sobica je bila uska kao kutijica šibica: uguraš dva kreveta, stolicu, ormarić i kraj. Bacio sam se na krevet ispod otvorenog prozora, vani je jedan plavi tramvaj pjevao pjesmu grada. Dugo sam lebdio u limbu između različitih stvarnosti, svjestan zvukova s ulice, sve dok neki ton violine nije poremetio krhku ravnotežu; više nisam znao što sanjam a što ne sanjam, sve dok se jedno nasmiješeno žensko lice - koje mi se učinilo poznatim - nije priljubilo uz moje. Puhnuo sam u te obrašćice i velike krupne usnice, a ona je rekla "Živ je" i hitro ustala. Vidim onda i drugu figuru, dječaćku, koja solira na violini, oba lica se i dalje smješkaju, jedno me pita jesam li i ja kandidat za Akademiju.

- Kandidat - kažem i neki novi svijet se malo približio.

- Ove sobe su rezervirane samo za sigurne kandidate - veli drugo lice.

- Dobro, čovječe, što se samo izležavaš! Idemo! Zagreb nas zove!

I krenuo sam za njima kao u bajci: bio sam naravno stipendist Akademije; jutros sam kupio kartu za vlak; ovo je studentski dom; ime majstora na violini je Ivo Olenjuk, djevojčica sa obrašćicama je Ilonka Bjondićeva. Otkud ona ovdje? U Đakovu sam je rijetko viđao, jer su je Bjondići držali u Petrijevicima kod rodbine. Ivo mi je rekao da je on Osječanin i da to nije sve, da smo svi pohađali školu "Franjo Kuhač", ona mi sramežljivo govori da uporno vježba na klaviru jer nju još nisu primili, da pohađa satove baleta, živi u Nazorovoj ulici i da me pamti iz djetinjstva. Ja slabo pamtim, jer nikada nisam bio mlad, sjetit ću je se u dalekoj budućnosti, jednom kad postanem mlad. Te večeri prvi puta sam vidio varijetee, kabaree i noćne klubove, život za koja nisam ni pomišljao da postoji. Plovili smo na pjenušavoj kresti vala prema muzici i plesu, grad je bio velika asfaltna harmonika koja je ispuštala muziku iz haustora, šahtova i skladišta, jedan je nevidljivi orkestar zasvirao nježnu melodiju. Kad smo se vraćali u đачki dom, u mojoj glavi su bubnjali ritmovi i vatrene melodije, zemlja pod nogama postajala teška i neravna. Nitko nije vidio ono što sam ja vidio, nitko nije osjećao on sam ja osjećao.

- U Zagrebu ste osnovali i prvi džez sastav.

- Orkestar Hot Night Club osnovan je prije nego što smo krenuli na predavanja. Ivo je već sve znao o mjuziklima, croonerima, džez i zabavnoj glazbi, nikada nisam uspio shvatiti kako mu je to uspjelo! Valentina Delača i Rikija Ladavca – studenti medicine s Kvarnera – kasniju ritam sekciju – upoznali smo u vrtnoj restauraciji Stari fijaker, popularnom okupljalištu nadriumjetnika, komičara, striptizeta, gutača vatre, patuljaka, hrvača i narkomana. Volio sam gledati nastupe hrvača crnaca, hrvača Kineza ili hrvača Japanaca, u tim mečevima uvijek sam navijao za Františka Mrvu, golemog momka od stotinu pedeset kilograma, koji je sa žalosnim izrazom na licu tuširao suparnike. U Starom fijakeru Hot Night Club imao je poštenu konkurenciju. VIS Romantičari svirali su popularne filmske teme, VIS Bambinosi okretali red rumbe, red tanga, ali publika bi uvijek izabrala Hot Night Club. Ivo je pisao originalne aranžmane za nove hitove koje smo slušali na Radio Bejrutu, popularnost Hot Night Cluba rasla je strelovito, za samo par tjedana nastupali smo samostalno u najboljim lokalima i zarađivali više nego što smo se to usudili zamisliti. Ivo i ja smo svirali na instrumentima kao na mačetama, on bi lako odsvirao ono za što su meni trebali dani vježbanja, ali moj ton je bio originalniji, tražili smo u muzici nove izlaze, približavali se cilju ili udaljavali, borili s melodijom i aranžmanom sve dok nismo našli efektno rješenje. Ponekad bismo osnovnoj melodiji dodali poneki ton ili bismo oduzeli ili izvrnuli u iznenađujuću frazu, ponekad bismo dodavali odavno dovršene tonove, ponekad sve poremetili i krenuli ispočetka. Iz ovakvih dvoboja Ivo se vraćao još ropskijem vježbanju, kao boksač u ring s masnicom ispod vrata koja blista i blista. Hot Night Club je, naravno, svirao sve bolje. Ilonka je sjedila u prvom redu, ona je uvijek sjedila u prvom redu, i svaka odsvirana nota i svaki stih bio je odsviran njoj i samo njoj. Ni ja se nisam odvajao od instrumenta, odbacio sam i finu kožnu futrolu, mogao sam svirati samo ako bi se gitara u mojim rukama umirila kao ljubavnica u kolodvorskom motelu. Kako bih drukčije mogao opisati ono što sam osjećao?

- Ilonka je bila vaša prva ljubav?

- Uvijek bih iznenadio samog sebe kad bih pred Ilonkom počeo govoriti, govoriti i govoriti, ništa me nije moglo zaustaviti, tako sam govorio, a onda bih isto tako iznenada zašutio. Kako su duge bile te moje šutnje! Bojao sam se da ispadnem smiješan kad govorim, a još više kad šutim. Ona se uvijek samo smješkala i šutjela, ja sam govorio o našem djetinjstvu, opisivao parkove i rođake, katedralu i dvorište, a ona se smijala salvama mojih riječi i rečenica. Jednom smo plesali na terasi opatijskog hotela, nisam ni pomislio da zapravo ne znam plesati, nismo primijetili da nema orkestra, nije nam ni trebao, iako je terasa bila dovoljna za big band Glenna Millera. Iznad nas samo zvjezdano nebo i mi smo plesali kao nitko prije nas. Sjećam se da smo zajedno putovali u Opatiju na audiciji Hotela Kvarner za nove glazbenike,

Ivo je ostao u Zagrebu pozavršavati neke poslove, tada još nismo znali da se Hot Night Club više nikada neće okupiti, stigli smo u Jugotonu još snimiti nekoliko pjesama koje su objavljene na jedinoj singl ploči. U Opatiji su nam se otvorila vrata jednog drugog vremena, sve se zbilo u trenu koji traje čitavu vječnost, susretali smo ležerne i nasmiješene ljude među slatkastim zgradama i elegantnim parkovima, knjige su se same listale u nama, još osjećam kako emocije titraju na notama: jedna je melodija pjevala o ljubavi koja neće nestati. S balkona smo vidjeli fantastičan novi svijet pravih saksofonista, trombonista, basista, trubača, turista i turistkinja, crnaca i bijelaca, žamor stranih jezika i mirisa, vodena ploha u elegantnom bazenu bila je kao ispeglana, deset stepenica niže more je bilo mirno kao ulje u boci, mi smo svirali u transu, svijet nas je zvao k sebi. Korepetitor mi je rekao kako je Liburnija big band napustio Ivo Robić, odlazi u Njemačku, želim li pjevati dok se uprava ne dogovori s Dragom Diklićem? Želim li? Želim, repertoar je sličan programu Hot Night Clubu, nastupio sam još iste večeri, terasa je bila prepuna, još više ih je bilo na okolnim zidovima, no ja sam zurio u tamnu pučinu, tražio sam među dalekim svjetlima njezin lik i pjevao. Nakon programa šetali smo neravnom stazom lungo marea, iznad nas su se nadvile crne borove grane, na jednoj uvučenoj plaži legli smo na pijesak, još odjeveni, čvrsto sam je zagrlio, sitna svjetla na drugoj strani obale bila su još udaljenija. Dogovorili smo se da zajedno otputujemo, te noći sam na hladnom krevetu zurio u nečitki mrak sve dok prve sive zrake nisu zaplesale. Tada sam posve jasno začuo nepoznatu melodiju, samo je jauknula poput gladne mačke, odakle li je samo došla? Shvatio sam kako je ujutro neću susresti na pristaništu, ali nisam imao izbora, ja sam morao ispuniti naš dogovor, kupio sam brodsku kartu i otplovio zauvijek.

(kraj 1. dijela)

DVORIŠTE

1.

U našem dvorištu je uvijek smijeh kad netko kaže Kosta, Nino Kosta.

- Koji Kosta, nek' ide u klinac!

Žene se ne smiju, one misle da je on zbog karijere mijenjao ime i život, drukčije ne bi postao velika zvijezda.

Još se sjećamo kako je čiča Dule Troha - omanji ćelavac s velikom dioptrijom - jednog dana godine 1961. čitao novine na hoklici ispred kuće. Nije on baš svaki dan čitao novine, iako je novine volio, kao i knjige, pogotovo o velikim ratnim bitkama o čemu je kasnije razgovarao sa svojim kompanjonom Lutvom.

Uglavnom, novine i knjige je čitao iako mu je Filomena Troha prigovarala što ih čita, odnosno što ih kupuje, što je bilo glupo, ali on joj nikako nije mogao objasniti da je glupo što mu to prigovara, jer bi mu ona svejedno prigovarala.

Zato je čiča Troha s jednim komšom, inače nekim finim čovom, ugovorio da ne baca stare novine kad ih pročita nego da ih da njemu pa će ih on baciti. I taj čovo pristao bez riječi, a čiči Trohi je svejedno bilo jako teško jer je čovo možda mislio da je škrt ili da nema para za novine, a ne zna kako je to kad ti Filomena prigovara. Čak i da je škrt, opet bi kupovao novine da nije Filomene, jer nema većeg užitka od kupovanja novina na trafici prije kafe.

I tako je čiča Troha u novinama ugledao jedno poznato ime i prezime na listi putnika nakon havarije broda Emona.

- Au - povikao je - evo našeg Nine na Emoni!

I čitav se komšiluk sjurilo da na svoje oči vidi to čudo u novinama, da se jednom zauvijek utvrdi da je mali Nino bio na tom čuvenom brodu. Pa što li je tamo uopće tražio, ne uči li on neke škole u Zagrebu?

Kasnija istraga pokazala je da se njegovo ime nalazi na listi putnika, ali ne i na listi stradalih.

Dule Troha, tada još uvijek živ i bjelokos, odmah se počeo spremati put Bakra; teta Julka, njegova supruga, tada još živa i zdrava, jedva je obustavila taj proces. Potom je okretao brojeve na telefonu i razgovarao sve dok nije dao konačnu izjavu: - Ništa! Nema ga! Ne znaju gdje je!

Shvatili smo da je ovo ključni moment priče o Ninu Švaleru i Kostu, on kao da se prepolovio: jedan je panično bježao iz zemlje (tko bi znao zašto); drugi, mnogo ležerniji, kao da nikada nije doživio brodsku havariju. Jedino što nismo znali koji od njih dvojice izmišljao laži o francuskom podrijetlu.

Nismo se mogli složiti je li uopće putovao Emonom za Anconu. Ako je stvarno putovao, zašto je putovao? Oko toga smo, naravno, razvijali fantastične fabule, koje bi izbljedjele, ali i ponovno zablistale nad misterijem broskog udesa. Kad bi se o tome poveo ozbiljniji razgovor, zanimljivo da bi uvijek isplivali novi podaci, u nekoj očitoj ili posrednoj vezi, kojoj se nije mogla odrediti razina istinitosti.

Informatoru Lutvi naočale bi uvijek spuznule na početku, kao da igra šah u parku.

- Havarija broda Emona u ljeto 1961. bila je glavna vijest u novinama - pričao je Lutvo i Oto bi uvijek oćutio da su svi ponovno, ne svojom voljom, uvučeni u taj hiroviti događaj iz davne godine.

- Nismo tada mislili da bombe plutaju Jadranom, ako su to uopće bile bombe - nastavljao je Lutvo.

- Možda je to bila ruska ili možda američka akcija u bakarskoj luci?

- Čiji bi mogao biti tajni interes da se Jugoslavija destabilizira?

- Možda vanjskog neprijatelja, možda unutrašnjeg.

Pitanja su vitlala za stolom sve dok ne bi iščezla bez odgovora.

Havarija je svakako odlična prilika da se započne novi život bez suvišnih objašnjenja. Nino je mogao postati sumnjivi avanturistički mešetar ili barem lumpati s bonvivanimi i kurtizanama po opasnim lučkim barovima.

Što god da je uradio, nije mogao tek tako nestati iz njihovih života. Nitko naravno nije znao što se dogodilo onog ljepljivog sunčanog dana 1961. u bakarskoj luci i da li se uopće dogodilo. Teta Cica je ponekad osjećala njegovu blizinu, "kao da je oplahne dašak tramontane", valjda na petsto ili osamsto kilometara jugozapadno.

- Ja znam da ga more nije progutalo! - rekla je Libuša kao da recitira iz čitanke.

Obje su plakale kad bi na radiju čule kako pjeva "Oprosti volim te" - jedinu pjesmu koji je

ikada snimio – kao da stvarno leži na dnu bakarske luke. Kako su mogle znati da nije mrtav?
I zašto su plakale ako su znale nije mrtav?

2.

Sjedimo na stolicama u dvorištu dok ljetni vjetrić pirka u celofan nad tepsijom s hranom. Koliko smo već puta tako promatrali ljetnu izmaglica da treperi oko crvenih crepova i spušta se na bunar, orah i povrtnjak? Jutarnje sunce opet je poskočilo iznad vitke katedrale kao mlad atletičar koji se nakon skoka čudi svom uspjehu. Kuća Bjondićevih blijedi na ljetnom suncu kao da pati od morske bolesti, još se samo sjenke drvoreda pored stare pruge njišu nad čudom ovoga dana.

Najstariji sin Venio, komercijalni direktor Saponije, po običaju na Đakovačke vezove dovodi nekoliko direktora u bijelim košuljama i crnim odijelima. Njihove supruge, statistkinje od formata, napirlitane kao erotske glumice, uzalud popravljaju šminku.

Drugi sin Lacika, jedan poprilično nedruštven tip, ne podnosi takvu komunikaciju i pali cigaretu za cigaretom na rubu kade, koju je njegov otac Đuka smontirao na sredini dvorišta jednog dana koji se po svemu zbio u nekom drugom životu. Lacika je na proslavu došao sam, baš kao i njegov brat, jer su se njihove žene, obje praznoglave, potukle na kirvaju u Andrijevcima. Zato Ilonka Olenjuk rođena Bjondić, sestra Venina i Lacikina, skakuće kao loptica za ping-pong među njima. Problemi počinju kad jedan od direktora u žutoj minuti iskapi pola flaše ukrašene sitnom mašnom s pogrešnom trobojnicom.

- Šampanj, šampanj ćemo otvoriti, otvoriti i popiti, a kada dođe onaj čas, šampanj će oboriti nas!

Taj urlik je znak za pravi početak utrke - i stvarno, u dvorište se spušta jato lažnih i pravih tetaka, ujni i strina sa svojim uštogljenim, usukanim i prepametnim muževima koji se među njima ponizno gegaju. Između stolova širi se mlaz kikota, mrmljanja i došaptavanja, okreće se divlji modni kolaž crnih i bijelih suknji i marama, kratkih šarenih cicanih haljina, ispod kojih sijevaju sise i guzice obložene valovima sala, plus gole debele noge, prošarane korijenjem plavih vena.

Tako počinje dvorišna plovidba tjelesne neumjerenosti i raskalašenosti, jedne rascvjetale putenosti, bujne i pomalo ocvale, ali još moćne u svojoj neugasivoj spolnosti, koja se baca na stolove prepune piletine i svinjetine, uštipaka, kolača, sira, štrudli, pita zeljanica i krumpiruša, kojekakvih salata. Na licima su još vidljivi tragovi lanjskog žderanja i svih kasnijih bolesti na čelu s dijabetesom, krvnim tlakom, kamenčićima u žučnoj vrećici, upalom gušterače, slezene, prostate i jetre, ali to nije ništa prema moćima hrane koja ruši sve pred sobom. Jedna manja skupina na čelu s Ilonkom i Janom konspirativno odlazi na defile, a

možda i na misu, što tek neki primjećuju.

Sve ih je već raspalila priča o povratku njihova slavnog rođaka. Tetka Cica je otvorila raspravu opisujući drugi nastup Nina Koste na Europskom festivalu zabavnih melodija godine 1973., na kojemu se, po njezinu mišljenju, posve nezasluženo plasirao tek na drugo mjesto. Ona ima prvenstvo u ovoj temi, jer je snimila nekoliko njegovih fotografija fotoaparatom koji je ukraden u Marseilleu.

- To je bila nečuvena krađa!

- Drugi na festivalu održanom u Jeruzalemu 1973., braco! - vrti glavom ujak Lutvo, koji ima smisla za povezivanje povijesnih istina.

Lacika protestno proguta štramplicu šljivovice, značajno je smučkavši među zubima.

- Eh, Jeruzalem! - konspirativno govori Lutvo.

Taj Lutvo uvijek pametuje, najradije bismo mu rekli da mu Jeruzalem nije Bejrut, ali pred komunjarima nikada ne komentiramo vanjsko-političku situaciju.

- Ma nije on nikada ni bio neki pjevač! - Lacika ispljune rakiju, kapljice alkohola lete za njegovim riječima kao meci. Otkad su ga otpustili s mjesta noćnog portira zbog pijančevanja, Lacika pljuje rakiju da bi dokazao da sve to nije istina, da su mu to komunisti namjestili. Kao i na mnogo toga ranije, Bjondići će se naposljetku naviknuti i na ove rečenice.

- Ma ko bi zaboravio onaj tanahni stas! - tetak Lukaš lakim pokretima turpija svoje noktiće, dok njegova supruga Libuša konstatira da bi lik Nine Koste, debeo ili mršav svejedno, izbljedio u porodičnom sjećanju da njegov glas još nije brodio lakim valovima Radio Zagreba. Soja Biber, još jedna lažna tetka, zna da je Nino Kosta pobijedio kao predstavnik Monaka pa se interesira za čitavu stvar; njezina djeca, koja su na odlasku jer žude za konjima i seljacima, žele znati puno više, recimo što je to Monako.

- Ma što, neka kneževina, svašta.

- Da? S pravim princezama i knezovima?

- Ali, kako li je samo dospio u to društvu onako trapav? - Lacika dodaje.

- Zato što je trapav ko i oni.

- Možda nas se sjetio dok je pio pjenušac iz finih čaša!
- Ma ko da će se tebe sjećati!
- Zašto se ne bi sjećao?
- Ja sam ga jednom čuo kako pjeva kod Ilonke, stvarno je bio velik pjevač.
- Mama, a šta je to pjenušac?
- Isto što i šampanjac.
- Možda mu je prijateljica Grace Kelly pa piju konjak iz kristalnih velikih čaša - teta Cica konačno izgovara svoju omiljenu konstrukciju.
- Da, da, baš on Grace Kelly šarmantno prepričava anegdote iz svog sirotog djetinjstva, a Grace se smije i misli, gle lažova što izmišlja.

Za kuhinjskim stolom, svejedno gdje je postavljen, uvijek se raspravlja o događajima koji su se zalijepili za nas kao amebe pod stakalcima mikroskopskog okulara.

Zanimljivo da prvo isplivaju događaji koji ni po čemu nisu posebno ni lijepi ni važni.

- Jednom su Cigani u Petrijevcima ukrali desetero djece - teta Cica prepričava događaj koji se možda dogodio, a možda i nije.
- E, što i tebe nisu ukrali, bilo bi nam lakše!

Teta Cica se pravi da ne čuje Lutvine riječi, ali svejedno odustaje od svoje omiljene anegdote o dami u ljubičastoj haljini koja pljuje u bunar.

Lukaš se prisjeća kako je mađarska reprezentacija s Puškašom u napadu igrala protiv NK Zanatlije. Lutvo je već iznerviran.

- NK Zanatlija je osnovan tek 1954. godine. Laž, Lukaš, ako je već laž, ne mora biti lijepa, ali ne smije biti svakom očita! - poručuje mu.

Lacika opet u sebi prebrojava naše pobijene rođake u Drugom svjetskom ratu, što je njegova omiljena zabava. Oдавно se toliko ne čudi brojevima, koliko bizarnom izboru koji je smrt provodila. Lutvo je nervozan što o Bjondićima kolaju neprovjerene informacije ili čak izmišljotine.

- Zašto? Zašto je kod nas uvijek sve naopako? Zašto je u drugim obiteljima sve normalno, sve se o svakome zna i tko je kome brat, tko je čiji sin, tko je umro i gdje je pokopan.

- Sve bi bilo drukčije da nas saveznici nisu bombardirali.

- Ne pije ni to vode. Da se nije dogodilo ovo, da se nije dogodilo ono. Ma nemoj! - Lutvo usput zijevne da svima bude jasno što misli o toj teoriji, za njegov ukus prehipotetičkoj.

- Očigledno je da se to dogodilo.

- Ti misliš da bi njegovi roditelji ostali živi da nije bilo bombardiranja.

- Ma daj, Lutvo, nisam to rekao.

- Ne znam ja šta si rekao, a šta nisi rekao, ali znam kako razmišljaš. Da nije bilo bombardiranja, možda bi sjedili ovdje s nama.

- Lutvo, koja si ti budala.

- Ja budala, a? Tko mi to kaže?

- Lutvo, šuti već jednom.

Svoje karakteristike Lutvo nosi sa sobom kao penzioner značku na reveru. Prvo, on je musliman, ali i nije musliman, jer nikad nije bio u džamiji, jer ne zna klanjati, ali nekako uvijek ispadne da je ipak malo musliman. Teta Cica kaže da nije ni čula za riječ musliman dok se Lutvo nije pojavio, a kad ju je prvi put čula, mislila je da nešto s njim nije uredu, da je možda bolestan. Sam Lutvo rado naglašava kako je on prvo komunist, a onda eventualno nešto drugo. Druga osobina, važnija, njegov je brak s tetom Slavicom koja je u partizanima umrla baš na njegovima rukama. Jedno dvadeset godina Lutvo nas je terorizirao tom pričom sve dok mu Lacika - kad je koliko-toliko porastao - nije rekao da već jednom začepi. Lutvo tvrdi da se točno sjeća kad mu je Lacika to zabranio: bilo je to godine 1971.

Lutvo se ipak nije dao smesti. Opsjednut Drugim svjetskim ratom, specijalnost su mu bile afričke bitke, usput se bacio i na izučavanje naše obiteljske kronike.

Po njegovoj teoriji početak naših obiteljskih peripetija treba računati od dana kad su se vjenčali pradida Tuna i prabaka Marija, koji su, prije nego što su se uzeli, ostvarili impresivan rezultat od ukupno tri braka i petero djece! Lutvu su, kao znanstvenika hobista, više zanimale zakućaste posljedice rodbinskih odnosa. Jednom nakon što ih je istražio, više

se nije zaplitaio u kućine rodbinskih veza, uvijek spreman protumačiti tko se kim oženio, tko je čiji pravi bratić a tko kome lažna tetka.

Libuša nije, pravo govoreći, shvaćala po čemu se to toliko razlikujemo od drugih porodica. Lukaš je mislio da smo neprimjetno razvili prilično ležeran odnos prema sebi samima, prema vlastitoj prošlosti i smrti. Lacika je upozorio da se u Slavoniji oduvijek živopisno ginulo, često u briačnicama, u bordelima, a ponekad čak i na plažama dalekih egzotičnih zemalja. U tom bi se području sa Slavoncima teško bilo hrvati. Sjetili smo se i baj Mije koji je izgorio u štaglju, kako su još dugo nakon njegove smrti iz štale i pušnice tjerali onaj slatkasti odvratni vonj.

U pitanjima umiranja nismo imali sreće! Možda je to bilo zbog sveg onog silnog pjevanja i plesanja što nas je tako često obuzimalo, možda se baš zato uvijek više bolovalo, patilo i naposljetku umiralo nego u drugim avlijama. Evo sa šogorom Bišopom još smo do jučer pili kavu i divanili o nogometu, Rođi Rodoljubu i našem plavom moru, i vidi što se dogodilo preko noći, slomio se u onoj opasnoj krivini u selu Vuka i umro tako brzo da se nismo stigli s njim ni oprostiti.

- Doviđenja, druže, doviđenja - pjevali smo mu složno nad grobom - doviđenja, druže, doviđenja, bez stiska i bez reči, zašto bol i vrelih suza žar, na ovom svetu nije novo mreti, pa i sam život nije nova stvar.

I tek što smo se sjetili Bišopa, zazvone tambure pa se svi ukipimo kao televizijska slika. Kad se odmrznemo, ljudi izlaze iz dvorišta kao iz Noine arke.

Đakovački vezovi svake godine započinju folklornom povorkom, i to veselom povorkom: narodne nošnje, tamburaši i konji, publika na ulici razdragano dočekuje izvođače u debelim narodnim nošnjama koji se trude ne kršiti sto puta proučena pravila. Jedino konji njište od nervoze.

Defile se kreće kao na pokretnoj traci, svako selo sa svojom povorkom, na čelu svite snaše s okruglom tablom imena svoga sela na prsima - Koritna, Beketinci, Rešetari, Đakovački Selci, Gorjani ili još popularniji Sikirevci, Piškorevci i Kešinci. Za njima dolaze druge ženske i muškarci u narodnim nošnjama - ženske, posve svjesne tog svečanog trenutka, daleke su i nedodirljive; muški naoko mirni i pristojni, premda lica već obasutih crvenim mrljama. Jasno, samo se pretvaraju da su ozbiljni, podsmješljiv brk već im je na rubu grimase, koja samo što se nije raširila u širok osmijeh, poneki pajdaš, već sasvim izvan kontrole, zagrlio je

prvu žensku i gurnuo pogled u njezinu raskopčanu bijelu košulju.

Defile nikad ne prolazi bez ekscesa: ili se u cik zore pomahnitali konj zaleti u kapiju, ili pukne kotač pa se zaprega prevrće i nastane cika i vriska sve dok se stvar ne sredi ili kao jučer kad oluja u sekundi razori kanalizaciju, to među konjima, zapregama i tamburašima stvori pomutnju, a mi dobivamo sjajnu priliku za stručnu raspravu o počupanim krovovima, isukanim kabelima i porušenim telegrafskim stupovima i sjećanje na sve prijašnje poplave, požare, potrese i epidemije, koje smo jedino mi hrabro i dostojanstveno preživjeli.

3.

Lavoslav Lav Karnaša – naš daleki tetak – zabrinuto miluje bocu mastike: promućka malo smrdljive žućkaste tekućine u štamplici, kao da izvodi važan eksperiment, iskapi mutni sadržaj, strese se, provuče prstima kroz čvrstu i već sasvim bijelu kosu i zatim kao na tvorničkoj traci krene iznova.

Na dvorištu je još samo Oto, Ilonikin sin, ozbiljan i mrk, s debelim naočalama, donedavno debelo dijete, sad nekako sumnjivo izdužen. Uključio je televizor na dvorištu, ali uopće ne prati program. Svako malo zaviruje u frižider, kojeg su također iznijeli na dvorište bez shvatljivog razloga. Povremeno ipak provjerava je li tetak Karnaša još priseban. U trenutku inspiracije penje se na terasu i vidi baku Janu na čelu demoralizirane kolone.

Sve na njoj, onako koščatoj i mršavoj, po običaju nakostriješeno, bilo je pedantno i ispeglano, ona nikada ne bi odjenula komad odjeće za kojim su ludovale druge žene, ni sada ni ranije, nije naravno nosila lažni ciganski nakit, šarene marame, pregače i bluze. Njezina kćer Ilonka pridržava je ispod ruke kao što kapetan pridržava posrnulog generala.

Okončana je, očito, munjevit inspekcija koja je po običaju prestrašila ono malo živućih rođaka – ono što im je ona tumačila iz dimnog oblaka plave Morave sigurno nije bilo ono što su očekivali od tog krhkog pjegavog tijela, smežuranog lica i žutih prstiju. Neshvatljivo, ali ona je imala neograničenu vlast nad cijelom našom porodicom koja se sada desetkovana vukla iza njenih leđa – najprije njezini sinovi, zatim brat Lukaš, pekar i njegova žena, potom svi ostali. Već u dvorištu počinje prozivka.

– Čujem, Lutvo, da se u posljednje vrijeme baviš problemom bombardiranjima.

– Pa poznato je da su Švabe... – buni se Lutvo.

– Lutvo!

– Ali ja...

– Basta!

Lacika i Veno slatko se bratski smiju.

– A vas dvojica niste ni morali dolaziti ako niste u stanju dovesti djecu! – njihove glave su se zabijale u tanjur kao pučkoškolske.

- Ženetine dobro da niste doveli. Da ste me slušali, ne bi nam sad Lutvo solio pamet.

Dvije-tri znatiželjne ose proletjele su u potrazi za primjerenom žrtvom.

- A vidim da se ni tvoji političari i direktori i njihove babetine nisu vratili s defilea - baka teatralno pogleda oko sebe. Da se netko nije možda ipak sakrio iza plotu?

- Šteta! - reče s lakim tragom nezadovoljstva. - A baš sam ove godine poželjela rastjerati sav taj nakot.

- Eh - to je bilo sve što je Venu rekao, no to je kratko "eh" značilo da svi još pamte masakr koji je lanjske godine napravila nad muškim polovicama onih babetina. Ni oni, kao ni mnoge ranije žrtve, nisu znali da se njezina paklena jezičina razvezuje sama od sebe na zvuk idiotske intonacije "bako, bako".

Ono "eh" bilo je za Venu već suviše, što na njemu nismo mogli jasno vidjeti jer čak i ljutit i bijesan, on nije gubio finoću, markantnost, ni tada nije mogao prestati uživati u svakom svom plemenitom pokretu, sve dok njegov užitak ne bi bio brutalno prekinut, kao sad kad smo svi odmah prepoznali poznati glas koji nikako nije trebao biti ovdje, jer mu tu nije bilo mjesto, jer je to bio glas prognanika, odavno optuženog i osuđenog za porodični krah, i kao takvog prognanog iz dvorišta, kuće i lica zemlje. Nismo očekivali da se Veliki Grešnik može vratiti, još manje da će umarširati u dvorište na današnji dan, kao u svojim najboljim danima i da će širiti ruke u pjevačkoj tradiciji niskog stila:

- Ah, moj đogo, dobri đogo! Što je tebi dodijalo?

Svi smo se mahnito hvatali za rakijske štamprlice, čak je i Ilonka strusila piće iskrivljenog lica kao da pije ricinus.

Đuka, iako očito propao, zaista je u estradnom elementu, opet siguran u sebe, kao prava zvijezda koja na zalasku karijere iznenada zablista. Odjenuo je svoju kićenu i vidljivo pretoplu željezničku uniformu, što ga je motiviralo da počne skidati komad po komad odjeće, sve dok nismo ugledali obrise kokošnjih prsa jednog nasmrt ostarjelog tijela.

Tamburaši su iza njega svejedno svirali u transu, čak se i Jana sjetno osmjehnula utonuvši u dubinu stolice, jer Đuka je još pjevao lijepo poput nebeskog djeteta; i drugim bi se ženama zacrvenjele oči, kako ne bi Jani.

Otpjevao je i numeru "Seoska lola" bez tamburaške pratnje: - Seoska sam lola, to već svako

zna, nema veće lole nego što sam ja, seoska sam lola.

To je već bilo lijepo, kao Frank Sinatra i sve se moralo zavrtjeti oko njega, raspikuće, pijanca, kurviša, koji se sada šetao dvorištem kao na pozornici, oko njega se formirao špalir podanika, uglavnom primaša, sretnih što su izborili mjesto u slavnom tamburaškom sastavu pa sad izvikuju najsvečanije i najblesavije rečenice u njegovu slavu.

Istinski val uzbuđenja zaplovio je kad su primijetili njegove nauljene prste i šake. Prišao je dvorišnoj česmi, a iza njegovog plašta izvirile su prikaze svih onih lažnih tetaka i pokvarenih političara koji se u strahu od ciganskog bijesa nisu usudili sami u dvorište.

U finalnoj, bogato orkestriranoj sceni, Đuka pada u zagrljaj nekom lažnom ujaku, na čijem će bijelom odijelu zauvijek cvjetati masne mrlje.

- Vesela je Šokadija - urla mu na uho i odmah se okreće publici.

- Vesela je Šokadija, haj haj! - ori se iz svih grla.

I stvarno: vesela je Šokadija, haj haj, barem to svi znaju.

Da bi još potpalio atmosferu, Đuka poseže za pjesmom kojom je uvijek postizao maksimalan obiteljski uspjeh. Njegov nastup i dalje odiše spontanošću, on onako usukan i žut od bolesti pentra se na hoklicu, maše ručicama i pjeva, tamburaški sastav ga spremno prati: - Zec, lisica, jarebica, divlja patka, prepelica, pa i golub i grlica i jedna djevojčica, kad sam bio mlađan

lovac ja, jedna me je moma voljela.

Smisao te pjesme nije baš jasan. Jer kako živi lovac mlad? Na početku pjesme, čini se jako dobro, čak se i eksplicitno kaže da bi svi bili lovci kad bi samo znali kako je njemu fino, ali onda se sve iznenada i neobjašnjivo mijenja, pa lovčevo srce postaje sumorno. Tko bi rekao da lovački neuspjesi mogu čovjeka tako ražalostiti.

- U ovom životu, sve je prevrtljivo! - urla na kraju Veliki Grešnik, smijući se vlastitoj idiotskoj šali.

4.

Još smo pamtili kako je sve počelo: jednog dana Nino je nestao i nitko nije imao pojma što se dogodilo dok nismo čuli za havariju broda Emona u bakarskoj luci. Pronašli smo njegovo ime i prezime na putničkoj listi, ali ne i na listi stradalih. Okretali smo telefonski brojčanik, ali s duge strane žice nitko nam ništa nije mogao pouzdano reći. Tijelo nije pronađeno, što nije značilo da nije mrtav, ostavite nam vaš telefonski broj, nazvat ćemo vas.

Postoji mnogo načina da čovjek nestane nakon potopa, da nestane zauvijek i da ga nitko više ne pronađe, pravo je čudo da nekoga pronađu i ako neki leš bude identificiran. Ljudsko tijelo brzo se raspada u vodi, prvo se rastopi koža na prstima i onda je stvarno gotovo, utopljenik se više ne može identificirati i najbolje da ga se jednom zauvijek spusti u plavetnilo mora.

Slušali smo Lutvu otvorenih očiju kad je govorio, nikada prije nismo ga čuli da tako govori, onako crven, velik i bijel, on nije plakao ni kad je Slavica umrla, ali suze su čudo, nikad ne znaš kada će se ljudi rasplakati, kad će ti se oči zacrveniti.

Tijelo nisu pronašli, što nije bio kraj priče, već početak: odjednom smo o Ninu slušali vijesti sa svih strana, što stvarno nismo očekivali, pomireni da njegovo tijelo pluta po morskim dubinama, da ga tamo žderu ribe, školjke, rakovi i morski psi, da bi onda uskrsnuo iz mora, morao je to biti dug skok, sve do Trga svetog Marka u Veneciji, gdje ga je ugledala naša susjedica Ančica, profesorica muzičkog.

- Nino! - povikala je Ančica za mladićem u bijelom odijelu i s bijelim šeširom na glavi koji je hranio golubove na trgu i pravio se da ne čuje da ga se doziva.

Ančica je čekala i čekala, što joj je stvarno sličilo, ona je bila upravo takva, strpljiva, a mi smo se uvijek divili strpljivim ljudima, onima koji spremno čekaju, ne smetaju im redovi pred kinodvoranama i trgovinama, ne žele sve odmah, već odmahuju rukom i govore "nije važno, zaista, može to i poslije". Nismo zapravo vjerovali da takvi ljudi postoje sve dok nam Ančica nije jednom prilikom rekla da ona na kraju uvijek dobije više nego oni koji sve žele odmah, i da to može dokazati. To nas je natjeralo da razmislimo: što ako strpljivi ljudi ipak postoje, što ako je sve ovo istina što Ančica govori.

Ančica je, kao i Nino, strpljivo hranila ptice tamo u Veneciji, kasnije smo čuli da tih ptica tamo ima toliko da ih uopće ne treba hraniti, da je to jedna poprilična besmislena rabota, zašto hraniti ptice ako se možeš diviti crkvama i muzejima, zašto praviti grudice od kruha i zuriti u komšiju, za kojeg se govori da se utopio, a izgleda da se ipak nije utopio, jer evo ga

ovdje, živ je i hrani ptice u Veneciji!

Dobro, to je stvarno jedinstvena situacija, možda tada tih venecijanskih ptica nije bilo mnogo kao danas. Što bismo mi uradili na njezinom mjestu? Bismo li gledali u te nacifrane građevine ili ipak komšu koji se utopio. Ne vidiš baš mrtvoga komšu svaki dan kako hrani ptice u Veneciji!

Ona s jedne strane mosta, on s druge i što se dogodilo? Nino je prešao preko mosta i sjeo u taksi. Samo tako! Ančicu je frapiralo to što je on samo tako sjeo u taksi i otišao, kao da je popio čašu vode, ma čak ni vodu, to je bio savršen potez, savršeno odglumljen i savršeno jednostavan. Nasamario je Ančicu kao na filmu, drugog taksija nije bilo, možda nije gledala dovoljno talijanskih filmova, pa je bespomoćno promatrala kako onaj jedini odlazi.

Poslije nam je priznala da se njegovo lice nije baš najjasnije vidjelo, što je dodatno zakompliciralo priču. Odmah smo formirali komisiju za ispitivanje okolnosti izvanrednog susreta u Veneciji, mali Oto je čak vodio zapisnik u kojem je zabilježio same nekorisne stvari, poput opisa svijetlih sunčanih zraka na Kostinu šeširu. Vidjeli smo kako u Ančici polako tamni sjaj.

- Kad se popnete iznad Svetog Marka, svakom bi sunce udarilo u glavu - rekao je Lukaš, pekar, koji je od svjetskih metropola vidio Harkanj.

- Pa da, kako ne bi sunce udarilo našoj nastavnici na njenom prvom izletu izvan granica naše domovine - dodala je Libuša, žena pekara Lukaša, po zanimanju domaćica, koju je Lukaš odveo samo jedanput u Harkanj, a i tada se gotovo utopila u plitkom bazenu sa smrdljivom vrućom vodom.

- To je stvarno bio on! Morate mi vjerovati - nervozno je govorila Ančica nakon što je shvatila da sumnjamo u njezine rečenice i opise.

To je ujedno i kraj priče o Ančici, kakvu smo poznavali. Pamtili smo je kao simpatičnu mladu damu, "entuzijasticu" kako bi rekao Lutvo, koja strastveno voli muziku i sve što ima veze s muzikom. Ančica nam se dopala jer je govorila o stvarima o kojima nismo imali pojma, o trigonometriji recimo, konjugaciji ili astronomiji, uživali smo u tim konverzacijama jer je govorila kao Debbie Reynolds iz našeg omiljenog filma "Pjevajmo na kiši".

Kraj, ili još bolje finale, priče o Ančici je vezan za Veneciju i Nina Kostu. Onog istog dana, kao u romantičnom mjuziklu, onako jadnoj, na nekoj brodici koja razvozi turiste po kanalima,

prišao je muškarac, visok i debeljuškast. Nismo bili u Veneciji, ali smo gledali "Smrt u Veneciji" i "Sobu s pogledom" pa smo iz ta dva filma stvorili scenografiju za svoj film, iako se "Soba s pogledom" uopće ne događa u Veneciji.

Ančici je venecijanski povjetarac puhao u kosu kao da je Helena Bonham Carter; ona je imala isto takvo dramatično ovalno lice i sočne usne s kojih je visio ciničan smiješak. Stajala je na krmi, brodica je razvozila turiste, meke popodnevnih sunčanih zraka zastale su na valićima, a krupni šarmantan turist iz Australije se izazovno smješkao. Ona ga je najprije ignorirala, potajno očarana načinom na koji se kreće, skida svoj bijeli panama šešir pa ga opet nabija na glavu i počinje govoriti. Na prvu njegovu izgovorenu rečenicu nervozno kaže "Molim?", a on iznenađujuće muževnim tenorom sipa melankolične anegdote iz svoga kraja. Dosta je stariji od nje, ali opet izgleda kao neko veliko, poodraslo, bespomoćno dijete, po struci dirigent, već shvaća da će s njim putovati u Australiju. To je kraj priče, još smo samo čuli da pjeva u nekom misionarskom pjevačkom zboru, kasnije su se vijesti prorijedile kao cvjetovi agave.

Nismo bili pravo ni odahnuli od venecijanske avanture, a već su pristizale nove dojave, nakon kojih više nismo znali što bismo rekli ili kako bismo se ponašali.

Prva je stigla ravno iz komiteta, ujo Lutvo je tvrdio da je došla iz komiteta, u Lenjingradu je viđen kako izlazi iz uglaćanog moskviča i lakim korakom se penje do kabineta. U Portorožu gubi milijune u velikom kasinu, vidio ga je komšija Rudika Bota, po zanimanju preкупac, lažov, po vlastitom priznanju, koji je volio istinu.

U sljedećoj epizodi teta Cica, predratni fotomodel i globtroter, a potom logorašica na Banjici, fotografira ga na nekoj lakiranoj jahti u Marseilleu. Nino joj rado pozira s dvije vitke namiguše, ali te fotografije nikada nitko nije vidio jer ih teta Cica nije razvila, jer više nije imala ni fotoaparat s kojeg su te fotografije snimljene, o misteriju nestalog fotografskog aparata tete Cice bile su u optjecaju dvije verzije: ili je Cica sve izmislila, čemu se nitko ne bi čudio, ili je jednostavno izgubila fotoaparat.

- Ja u životu nisam ništa izgubila! - povikala je promuklim glasom u slušalicu iz svoje hotelske sobe. Mi joj, po običaju, nismo vjerovali.

Novinari su o ovim događajima i glasinama vodili računa još manje od Bjondića: za njih je Nino Kosta bio nestala osoba i točka. Moralo bi se dogoditi čudo da povjeruju da je stvarno živ, ali čuda se ponekad zaista događaju. Nekoliko godina kasnije - bila je to godina 1966. -

on se ukazao na Festivalu europskih melodija u Ateni i pobijedio u velikom stilu, kao predstavnik Monaka, s numerom "Je Vouse en Prie".

Kamere valjda nikada nisu tako zujale i bljeskale kao kad mu je predsjednik Europske muzičke komisije uručivao nagradu, zacijelo su i strani novinari nanjušili interesantnu priču. U svakom slučaju, diskografi su trčali za njim tako da su im ugovori ispadali onako ispuhanima, zajapurene hostese su preventivno ispijale tablete za smirenje, jedino jugoslavenski novinari nisu bili načisto da li da od njega naprave zvijezdu ili izdajnika.

Nino Kosta uspio je izbjeći novinare koji su željeli popričati, jedino mu je spretni Pero Zlatar postavio stupicu ispred hotelske sobe. Nino se, onako plah i povučen, predao bez prave borbe, pozvao ga unutra, otvorio bocu konjaka i pred Zlatarom nacrtao rutu svoga kretanja nakon potonuća broda, koju će Oto kasnije prepoznati u Zlatarovoj knjizi "Otključani globus": najprije Italija, gdje bježi iz izbjegličkog logora, potom Katalonija i Pariz, a onda pravac istok, prvo u metropolu zabavne glazbe na istoku, Bejrut, a onda na teheranski dvor. U Grčku ga je dopremio privatni šahov avion.

Tek ujutro je bunovini i mamurni Pero Zlatar shvatio da je u čaši bilo još nešto osim konjaka. U onoj hotelskoj sobi dočekali su ga ista poluprazna boca i pepeljara prepuna čikova, Nino je opet iščeznuo, i tako smo od Nina Koste stvorili "vagabunda", "barabu", i "selicu". Njegova kasnija muzička karijera pripala je nekoj nama potpuno nepoznatoj osobi.

5.

U tamno ljetno popodne na gradić s katedralom spuštali su se valovi tišine, dan se razvukao poput ljepljive gume, televizori u zamračenim dnevnim sobama emitiraju još samo smetnje na programu dok dvokrilci u brišućem letu otrovnim plinovima uništavaju gnijezda komaraca.

Ljetni praznici, to uvijek znači da se ne ustaje iz kreveta do popodnevni sati i promatra se jedno te isto, smežurano drvo. Između palca i kažiprsta tare se fina naslaga bijelog praha klora. Čak ako vrućina ne izvuče svu vodu iz tijela, ono još uvijek roni na plavoj pučini svijeta oko sebe.

Nakon ručka Bjondićeve su pokosili mlazovi vrućine pa su pozaspali po krevetima, otomanima, sećijama, foteljama, neki su se izvalili na podu, pa idilično pušu, hrču i dašću. Gospođa Ilonka je objesila mrežu između dva drveta u dvorištu u koju se uvalio dida Đuka.

U neosvijetljenoj kuhinji, za običnim stolom, još samo nekoliko voštanih figura sjedi u polumraku i zure jedni u druge. Kuhinjski namještaj se već razmekšao i stopio s dvorišnim svjetlom, uvelim kovrčama vinove loze i mačketinom koja se opet lijeno vuče ispod jednog jedinog drveta, posađenog bez nekog jasnog razloga u samom središtu dvorišta.

Na kredencu je netko posložio drvene ruske figurice – čak i ona najmanja babuška zna da je svijet ispunjen čudima, pogreškama i misterijima. Ali što ako su čuda i misteriji izmišljotine, što ako je cijeli svijet jedna velika pogreška? Što ako evolucija ljudskog roda vodi tome da se jednom zauvijek prestanemo raspitivati o uzrocima i posljedicama?

Opčinjeni ovom mogućnošću – kako se može biti opčinjen samo blještavilom šarenila – Bjondići su nesvjesno, ne razmišljajući o sebi i onome što im se događa, izašli na plato neke više istine. Možda je to bio onaj pravac za kojim čovječanstvo tako dugo traga. Što ako je evolucija očekivala baš to od ljudske rase?

KONCERT

Zastajemo na neravnim hodnicima Vatrogasnog doma da bismo se nagnuli nad unutarnjim dvorištem, ali tamo nema ničega pa hodamo dalje pored visokih zidova i prozora secesijskih dimenzija. Ne vidimo vatrogasce ni vatrogasne uniforme, nema ni crvenih kamiona u dvorištu. U središtu ove vitke zgrade je plava dvorana sa staklenom kupolom kroz koju prosijavaju sunčeve zrake. Stigli smo na početak jednog fantastičnog svjetlosnog bala.

Zapetljani hodnici vode nas dalje do skladišta u podrumu, tamo je i kuhinja u kojoj nas veselo dočekuju kuharice u bijelim kutama, a mi im srdačno odmahujemo i penjemo se na prvi kat. Tamo čitamo natpise na crnim pločicama:

“Šahovski klub Josip Juraj Strossmayer” – u kancelariji netko prebire po glasoviru,

“Savez slijepih Slavonije i Baranje”,

“Matematičko društvo Ružička” – ne čuje li se iza vrata potihopjevuckanje?,

“Kulturno-prosvjetno društvo Zlatko Baloković”, na dnu hodnika, s fotografijom velikog umjetnika na vratima, netko je iznad njegove violine debelim flomasterom stavio crticu i dopisao:

STRADIVARI.

Na prljavim zidovima su bezvrijedne uljane slike, ispod njih meki srebrni naslonjači. Jedna vrata su otvorena i ovdje napokon susrećemo Pavu Halbauera – nekadašnjeg gitarističkog prvaka, a danas poznatog glazbenog pedagoga – kako priprema instrumente za koncert. Na krevetu i stolicama je raširio bijele košulje i crna odijela, oko njega djeca naštimavaju gitare, zvukovi se odbijaju o njihova blijeda lica, svaki ton je tako kristalno čist da bismo ih mogli razdvajati.

Halbauer nas primjećuje tek kad smo ušli u sobu.

- Dobar dan, mi smo s televizije, iz emisije Petkom u 22.

- O, samo uđite – veli Halbauer – raskomotite se, kameru možete tamo odložiti.

- Jedno pitanje, da vas ne ometamo suviše.

- Dobro, pitajte.

- Vjerujete li da će Nino Kosta stvarno večeras nastupiti?

- Valjda hoće kad je najavljen.

- Nije li to čudno, jer nikada nije nastupio u Jugoslaviji, bilo bi logično da prvo nastupi u

Sava centru ili Lisinskom.

- To bi svakako bilo logično.

- Čuli smo da je Kosta bio vaš učenik, je li to istina?

- Istina je.

- I kakav je bio učenik?

- Slušajte, znate li kad je to bilo? Krajem pedesetih. Koliko se sjećam bio je dobar učenik, talentiran, iako je više interesa imao za zabavnu glazbu i džez. Slično kao i ovaj dečko ovdje - pokazuje nam na mrzovoljnog momka s debelim naočalama koji se izvalio u fotelji - a usput, on vam je i Kostin rođak... Oto, što je tebi Kosta točno? Stric? Ujak? Ti si mu nećak?

- Nije on meni ništa - ispali Oto, zgrabi futrolu s gitarom i žurno izađe iz sobe.

- Hm, vidite kako kompleksni znaju biti obiteljski odnosi.

Nastavljamo dalje, penjemo se labirintom, na golemoj terasi susrećemo Fabijana Šovagovića.

- O, i vi ste, Fabijane, došli na koncert? - kamerman je spreman za snimanje.

- Spusti tu alatku, braco - kaže blago starčić - svi nas uvijek brkaju, Fabijan je moj bratić, ja se zovem Alojzije, Fabijan je mlađi od mene.

Sličnost je fascinantna, ispred nas stoji mršavi ćelavac s licem Fabijana Šovagovića koje se blago smiješi.

- Ja sam domar u Vatrogasnom domu.

- A tako...

- Vidite, mjesecinu? Noć će biti savršena za ples - Šovagović se smješka sve tajanstvenije.

Zaista, mjesec je već raširio odsjaj.

- Da - Alojziju su se zacaklile oči. - Perfektna noć...

Lice Fabijana Šovagovića izgovorilo rečenicu na koju pravi Fabijan ne bi nikada pristao, veliki glumac je u svoje vrijeme izbjegavao uloge u kojima bi likovi izgovarali tako banalne

replike. Iako, lažni je Fabijan bilo u pravu: mjesečina izgleda kao da nikada nije bila tako čista i svijetla.

- Nakon nekoliko tmurnih i kišnih dana, evo prve večeri bez sparine. Prava večer za ples i romantiku!

Alojzija pozdravljamo i vraćamo se u dvorani koja je već prepuna. Kamera je spremna i snimamo kako se Oto probija prema pozornici dok oko njega titra nemirno načičkana publika. Oto traži trzalicu i zatim je pronalazi u džepu. Vlažne dlanove trlja o bijeli ručnik.

Čudesna akustika vitlala je mnoštvo zvukova oko nas, činilo nam se da u općoj gunguli razabiremo čak i šumove stražnjica kako se meškolje na drvenim stolicama. Susrećemo i kolege s Radio Osijeka - po običaju su sjajno raspoloženi - oni prenose čitav program uživo. Staklena kupola je upila vrućinu - tako je vruće da bismo se najradije skinuli goli - barem sunce više ne tuče po školskom orkestru, bijele košulje DTR-a Zagreb se više ne lijepe za kožu članova orkestra. Publika ne može vidjeti zgrčenost na licima malih muzičara na sceni kao ni blijedožute kapljice ispod stolice najmanjeg i najuplašenijeg dječaka s gitarom.

Odjednom nastaje komešanje. U dvoranu zaista ulazi Nino Kosta u crvenoj kariranoj košulji i trapericama, kratko ošišan, kao da je sišao s reklamnog panoa. Iza njega se ljuđa djevojka gracilna poput Modesty Blaise. Njihovi melankolični osmjesi obasjali su dvoranu i publika im plješće, a on im odmahuju u stilu holivudskih zvijezda na avionskoj pisti. Koncert može početi. Nino Kosta sjedi u prvom redu, pored njega je ljepotica u crnoj uskoj haljini, crnim čarapama i visokim potpeticama.

Pavo Halbauer nonšalantno vodi školski orkestar kroz potpuri polki i čardaša. Ljudima se dopada njihovo muziciranje pa ponovno plješću, Halbauer se svako malo okreće prema publici i sav ozaren ih pozdravlja.

Nakon posljednje skladbe, prilazi mikrofonu i kaže: - I na kraju našeg programa, prije nego što se oprostimo sa slušateljima Radio Osijeka koji uživo prate naš program, želio bih pozdraviti našu proslavljenu zvijezdu Nina Kostu, koji će nam otpjevati jedan od svojih najvećih hitova. Zamolio bih ga da izvede pjesmu iz svog repertoara "Luna la Luna". U izvedbi te pjesme pomoći će mu naš mladi gitarist, član našeg orkestra - Oto Olenjuk.

* * *

Naša kamera je snimila kako su se Ninovi prsti isprepleli s Otovim. Pljesak nikako da utihne, posjetitelji i dalje prilazili pozornici. Nekoliko ženskih parova se zaljuljalo u ritmu muzike s razglasa – to je neka diskretna bossa nova – snimamo damu koja pleše sama.

Pokušavamo pristupiti Nini Kosti, još je na pozornici i blista od zadovoljstva. Ljepoticu ne vidimo. Viši je nego što smo zamišljali, upadljivo mršav, još uvijek ni star ni mlad. Izbliža se sjajni lik s reklame pomalo topi, podočnjaci su neočekivano veliki i ljubičasti, obrazi odjednom upali i prošarani staračkim pjegama, dugi orlovski nos nalikuje kakvoj mačeti. Pepeljastoprjavu kosu skupio je u rep, njegova bijela košulja vidjela je i bolje dane i, uopće, elegancija mu se pomalo otrcala. Iz daljine još uvijek isijava nekom energijom, unatoč svemu, prava je zvijezda.

- Kako se osjećate nakon koncerta? – pitamo.

- Sjajno, sjajno, nisam imao pojma da će Halabauer najaviti "Luna la Luna". Gdje je Halabuer sada, uostalom? Nisam ga vidio najmanje trideset godina... I ovaj dečko je bio briljantan – Kosta je promatrao Ota pokroviteljski.

- Vas dvojica ste rođaci? Sličnost je i više nego upadljiva.

- Da, to je moj nećak, jel' tako – Kosta se očito nakon toliko godina karijere nije moglo tek tako zbuniti – ne znam tko je imao ljepši povratak, zaista, presretan sam, to je sve što mogu reći.

ĐAKOVO-KUŠEVAC-ŠIROKO POLJE-VUKA- ČEPIN-OSIJEK

Jedan običan filmski kadar nije dovoljan za sve ono što se zbiva nakon što Đoni silovito legne na automobilsku trubu. Dvorištem prvo prostruji hladan talas nervoze, potom zavapi Ilonka – O, zašto je on takav, zašto? – da bi se potom svi počeli užurbano opraštati, kao da je na njih ispaljena salva metaka.

Đoni je, kao i obično, dosta dugo u dnevnoj sobi ubijao dosadu, sve dok se nije malo-pomalo istopio u dugom popodnevju. Još dok je ručao, trudio se da samo jede i da ne sluša što se govori za stolom, što je vještina koju je s vremenom poprilično usavršio, iako bi mu poneka bjondićevska riječ redovno zapela u grlu. Kad bi ceremonija ručka bila okončana, pravio se da je zainteresiran za stanje voćaka, što mu je trebala postati profesija nakon što je propao kao glazbenik, ali za voćarstvo se zapravo nikada nije stvarno zainteresirao; poslije je iz bifea, pored crno-bijelog televizora, izvlačio stare brojeve Starta koji su, umjesto s bocama alkoholnih pića, bili izmiješani s biljnim priručnicima, šahovskim problemima i očuvanim primjercima Kane. Kad bi naposljetku u neko doba svi već pomalo zaboravili na njega i zapričali se kao ga nije ni bilo, on bi sjeo na sirenu, što ih je šokiralo više od avionskih uzbuna za vrijeme rata. Tetka Cica bi uvijek rekla da bi radije da je poliju kantom vode, na što bi Libuša dodala – valjda ne baš hladnom!

Na samom rastanku Oto nikad ne bi stigao vidjeti ništa više od zamaha jedne staračke pjegave ruke, jer je Đoni bijesno udarao po papučici. Automobil bi ponekad tako pojurio da nije stigao ni zatvoriti vrata, jednom su se tako vrata otvorila do kraja, pa se našao iznad jurećeg asfalta. Otac bi nagario mašinu do filmske brzine, tako da se Oto morao sabrati da bi stvarno vidio baku kako mu maše, a da to ne bude samo slika koja se stopila sa slikom u pamćenju, koju je uvijek mogao umetnuti umjesto stvarnog događaja. Toj slici, viđenoj ili dozvanoj, nikada ne bi naškodili drugi ljudi koji bi se povremeno okupljali u njihovom dvorištu, poput tetke Libuše ili tetke Cice, Lava i Lutve ili čak dida Đure i samog Nina Koste.

Đoni bi usporio kad bi već skrenuli u Pavićevu ulicu, onda bi vozio ravnomjernim tempom mirnim provincijskim ulicama koje su lješkarile pod suncem, pored prljavog i zapuštenog autobusnog kolodvora, sličnog tolikim ravničarskim kolodvorima, ali s najboljim sladoledom iz automata, što ga je činilo posebnijim i dražim. S lijeve strane rasprosuo se ciklus građevina s katedralom na čelu, koje kao da su se doselile iz nekog učenijeg i ozbiljnijeg vremena.

Grad je bio kratak, uslijedio je dugi ples sela i polja, pa je Oto više promatrao dvije ukočene figure – muška je upravo stisnula neku tipku na autoradiju i spiker je ugodnim glasom najavio: – Slušamo Vreme sporta i razonode! Danas se igraju utakmice šesnaestog kola

fudbalskog prvenstva, odlazimo odmah na stadion na Čairu, gdje Radnički igra protiv Spartaka iz Subotice.

Ilonka se sklopčala na sjedalu, možda kao odgovor na iznenadni val mučnine, ali Oto je još buljio u Đonijevo tjeme, njegove rane su zacjeljivale, što je bilo čudo, gotovo da se golim okom moglo vidjeti kako se kraste tope i nestaju, možda je ovaj iznenadni opravak značio da njegov stari život broskog džezeru i bejrutskog boksača, još nije sasvim nestao. Bilo bi neodgovorno pomišljati ili čak tvrditi da više nije ista osoba, ljudi u svom jedinom životu očito moraju svašta preživjeti da bi živjeli, no možda se nekada nešto vrati, ciklički, kao kad baciš frizbi: tko zna gdje sve može odletjeti i što u tom drugom vremenu može pronaći.

Oči su ga pomalo pekle dok je slušao radio prijenose sa zadnjeg sjedišta, stadion na Čairu, pod Bijelim brijegom, Bežigrad i Karaburma, glasovi su lutali gore-dolje po širem ili užem zavičaju, preko jezera i planina, sve do nogometnih stadiona, signal iz radioaparata se gubio i vraćao u tajanstvenim valova, ispod kojih su se krili ujaci Veno i Lacika, konačno bratski raskrvavljeni i zagrljeni, pekar Lukaš i njegova žena Libuša mahnuli su ti kiflom i jogurtom, tetak Karmaša ti je nazdravio štramplicom mastike, tetka Cica je radosno pokazivala fotoaparat (možda ga je napokon pronašla), Lutvo je spustio naočale, a dida Đuka se poklonio kao Zvonko Bogdan nakon dobro otpjevanog skladbe. Nino Kosta je zapalio cigaretu i zamišljeno te pogledao.

Sela i poljane sad si vidio drukčijim očima, kao da lebdiš iznad automobila, više nije bilo sigurno da se uopće sele u Ljubljano, ali ti se već znao da se nikada neće tamo odseliti, neobično kako neke stvari odjednom postanu važne, nešto se odlomilo od tvog života i otplutalo netragom u debeli svemir.

Sjetio se Vitormira Palajića i njegov brata Jorgovana, Siniše Svedružića, pjegavog Burila, njegovog retardiranog brata Bigija. Ljudi se mijenjaju, sele i neprimjetno nestaju, zauvijek.

Više nije bilo bitno hoće li ikada vidjeti Natašu, ako je bude vidio, to više neće biti ona ista Nataša prije njihove posljednje šetnje, dugo su hodali bez riječi, sve dok nije rekla kako su Monica i Jesse otpočeta znali da nemaju nikakvu budućnost, ali da su svejedno bili zajedno.

Prije nego što se okrenula i otišla, poljubila te je još samo jednom, ali tako da si se prvi i posljednji put barem na trenutak osjećao kao Richard Gere.

Smisao početka je kraj, tvoja ljubavna priča je završila prije nego što je započela. Dugo si promatrao kako odlazi promenadom pored višeg mosta u magli, da si kojim slučajem imao

cigarete i zapužio, bio bi sličniji Jean-Paulu Belmondu. Nino Kosta mu nikada nije bio sličan. Kako su se sve fantazije o Ninu Kosti raspale jednom kada se napokon pojavio.

Nenad Rizvanović

Rođen 1968. u Osijeku. Završio studij hrvatskog jezika i književnosti i južnoslavenskih filologija na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Doktorski studij Društvo znanja i prijenos informacija završio na Sveučilištu u Zadru. Doktorirao je na temi *Pristup oblikovanju nakladničkog niza i njegova načela*.

Književnu kritiku i prozu objavljuje od 1985. u novinama i časopisima. Uređivao je više novina i časopisa. Vodio je tribinu Književni petak (1997-2001). Jedan je od osnivača Festivala alternativne književnosti (FAK). Od 2001. radi u izdavaštvu, kao urednik.

Pripremio je sljedeće antologije: *Fakat* (s Krunom Lokotarom, 2001); *Antologija hrvatske proze 1990-ih* (sa Seidom Serdarevićem, 2002); *Nori poštarjivstopajo v mesto, antologija novije hrvatske poezije* (s Jurijem Hudolinom, 2005).

Objavio: *Trg Lava Mirskog* (priče, 2001); *Dan i još jedan* (roman, 2003); *Zemlja pleše : izabrane priče 1998-2006* (2006); *Sat pjevanja* (roman, 2009); *Valceri iz Translajtanije* (poezija, 2018); *Longplej* (priče, 2020); *Stvaranje čitatelja : beletristički nakladnički nizovi u Hrvatskoj (1968.-1991.)* (publicistika, 2020); *Trg Slobode* (proza, 2022).

Biblioteka Online

knjiga 85

Nenad Rizvanović

SAT PJEVANJA

© 2012 Nenad Rizvanović

© za elektroničko izdanje: Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, 2012, 2015, 2016

Izdavač

Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, Zagreb

Za izdavača

Aleksandra David

Urednici

Krešimir Pintarić
Dario Grgić

Fotografija

© CLIPAREA / Fotolia.com

ISBN 978-953-7669-35-5 (HTML)

ISBN 978-953-345-072-8 (EPUB bez DRM)

ISBN 978-953-345-073-5 (PDF)

ISBN 978-953-345-074-2 (MOBI)

Prvo izdanje

Profil multimedija, Zagreb, 2009.

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu

Grada Zagreba i Ministarstva kulture Republike Hrvatske.